

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1890. Andra Kammaren. N:o 28.

Lördagen den 19 April

kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes dervid till en början kammarens förhandlingar af herr vice talmannen.

§ 1.

Till kammarens afgörande förelåg till en början konstitutions-*Ang. ändrade* utskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner, åsyftande för-*vilkor för val-*ändrade bestämmelser om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.*rätt till Andra Kammaren.*

Motioner i ofvan angifna syfte hade vid innevarande riksdag blifvit väckta inom Första Kammaren af herr *J. Mankell*, n:o 46, samt inom Andra Kammaren af herr *P. Waldenström*, n:o 21, af herr *C. G. Bruse*, n:o 70, af herr *P. G. Petersson* i Brystorp, n:o 106, af herr *J. A. Johansson* i Strömsberg, n:o 112, af herr *A. F. Broström*, n:o 116, samt af herr *F. G. Björck*, n:o 131.

I dessa motioner hade föreslagits:
af herr *Mankell*:

att Riksdagen för sin del måtte antaga till hvilande för grundlagsenlig behandling följande förslag till ändringar af nedannämnda paragrafer i riksdagsordningen:

§ 14.

Nuvarande lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för listid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till

Föreslagen lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, hvarje svensk medborgare från och med början af kalenderåret, efter det han fyllt tjuguet år.

Ej må valrätt utöfvas af:

a) den som står under förmynderskap;

b) den som till borgenärer all sin egendom afträdt och icke, på

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.

(Forts.)

Nuvarande lydelse:

taxeringsvärde, ej understigande sextusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.

Föreslagen lydelse:

sätt lag förmår, gitter visa, att han från deras kraf befriad är;

c) den som för vanfrejdande brott är under tilltal, eller blifvit för sådant brott till ansvar dömd eller under framtid stäld;

d) den som är förlustig medborgerligt förtroende eller förklarats ovärdig att inför rätta föra andras talan;

e) den som blifvit förvunnen att hafva vid riksdagsmannaval penningar eller gåfvor sökt värfva röster, eller mot vedergällning afgifvit sin röst, eller genom våld eller hot stört valfriheten.

§ 17 mom. 2.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de för kommunerna gällande röstlängder, som böra innehålla anteckning om dem, hvilka enligt 14 § valrätt tillkommer.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de längder öfver valberättigade vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren, som af kommunalnämnder eller magistrater böra upprättas.

§ 26.

Riksdagsmannabefattning kan endast af svensk medborgare utöfvas.

Ej må såsom riksdagsman erkännas o. s. v.

Utgår.

af herr *Waldenström*:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета samt för Riksdagen till grundlagsenlig behandling förelägga förslag till sådana ändringar i § 14 riksdagsordningen, som kunna motsvara rättvisa kraf på utsträckning af den politiska valrätten;

af herr *Bruse*:

att § 14 riksdagsordningen måtte erhålla följande lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst niohundra kronor, eller för listid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande femtusenfemhundra kronor eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst sjuhundra kronor uppskattad årlig inkomst;

af herr *Petersson*:

att 14 § riksdagsordningen måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens angelägenheter röstberättigad man;

*Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.*

(Forts.)

af herr *Johansson*:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville efter föregående utredning inför densamma förlägga förslag till ändrad lydelse af 14 § riksdagsordningen i syfte att bereda valrätt till Andra Kammaren åt s. k. lägenhetsinnehafvare och delegare i bostadsföreningar, så snart deras innehafvande lägenheter eller bostadsandelar uppgå till ett taxeringsvärde af minst 1,000 kronor;

af herr *Broström*:

att Riksdagen måtte antaga att hvila till grundlagsenlig behandling följande förändrade lydelse af 14 § i riksdagsordningen:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra riksdaler, eller för listid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande tretusen riksdaler, eller ock erlägger till staten beviljning för en till minst femhundra riksdaler uppskattad årlig inkomst; samt

af herr *Björck*:

att Riksdagen måtte antaga att hvila till grundlagsenlig behandling följande förändrade lydelse af 14 § riksdagsordningen:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra riksdaler, eller för listid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande tretusen riksdaler, eller ock är uppskattad till en årlig inkomst af minst femhundra riksdaler, samt i rätt tid betalt sin påförda skatt.

Under *mom. a)* hemställde nu utskottet, att herr *Mankells* ifrågasvarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I fråga härom anförde:

Herr Bexell: Jag tycker, att denna motion blifvit alltför hastigt afskedad. Det har visserligen föreslagits många förbättringar i arbetarnes ställning, såsom försäkring för skada i arbetet, lifräntor m. m. Men jag anser, att det, som bör föregå allt detta, är att gifva dem rättvisa med hänsyn till valrätten.

Jag yrkar bifall till herr Mankells motion.

Vidare yttrades icke. Utskottets hemställan bifölls.

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.

Efter föredragning vidare af *mom. b)*, deri utskottet hemställt, att icke herr *Waldenströms* ofvan omförmälda motion måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, begärdes ordet af

(Forts.)

Herr P. Waldenström, som yttrade: Det är märkvärdigt att se, med hvilken lätthet motioner, som afse en af de viktigaste sociala frågor, som för närvarande stå på dagordningen, gång efter annan affärdas så väl af konstitutionsutskottet som ock af Riksdagen. Det är, såsom om vederbörande trodde, att det betyder ingenting, hvad folket tänker uti denna fråga, och särskildt hvad den del af folket tänker, som står under det närvarande politiska strecket. Men icke blott det; utan det är, såsom tänkte icke vederbörande på, hvad *rättvisan* i detta fall kan kräfva, och hvad följden kan blifva deraf, att man i längden sätter sig emot rättvisans kraf. Det har många gånger i historien visat sig, att när anspråk sökt göra sig gällande, som för de magtegende icke varit behagliga, så har man behandlat dem från början med förakt; sedan har man behandlat dem med ett ihärdigt motstånd, till dess att slutligen saken mynnat ut i sådana händelser, som ingen har kunnat ana eller önska, och som man i tid hade kunnat förebygga genom att från början allvarligt begrunda, med hvad rätt de framställda anspråken försökt göra sig gällande.

Det talas i närvarande tid mycket om »allmän rösträtt». Så vidt jag vet, finnes ingen, som kunnat tillfredsställande definiera, hvad som menas med »allmän rösträtt». Äfven den af herr Mankell väckta motionen utsträcker visst icke rösträttigheten till alla. Jag vill endast påminna om de undantag, herr Mankell gör. Vid en rösträttskongress, som hölls här i Stockholm för ett eller två år sedan, framställdes också öppet, att ehuru man fordrade »allmän rösträtt», var det icke egentligen *allmän* rösträtt, man ville hafva, utan endast en i vidsträckt mån *utsträckt* rösträtt; men för att få denna, ansåg man sig böra yrka på *allmän* rösträtt. Det är af detta skäl, jag i motionen framställt det yrkande, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande af ett förslag till lag om utsträckning af rösträtten på ett sätt, som kunde motsvara rättvisa kraf. Ty att det icke vore *rättvist* att utsträcka rösträtten till hvarje svensk medborgare, det har herr Mankell också erkänt i den af honom väckta motionen. Jag vill särskildt fästa uppmärksamheten på en punkt deri, som förvånat mig, den punkt nemligen, der han från rösträtts utöfning utesluter hvar och en, som »till borgenärer all sin egendom afträdt och icke, på sätt lag förmår, gitter visa, att han från deras kraf befriad är». Det är många omständigheter, som kunna göra, att en person blir tvungen att afträda sin egendom till borgenärer. Och mängen, som dertill blir nödgad, kan vara fullkomligt lika hederlig, förständig och bra karl som någonsin den, som har stora skulder och när som helst kan sättas i konkurs, i fall man vill ansätta honom; och att fall af sådan ansättning förekommit under föregående valstrider, det veta herrarne lika väl som jag.

Emellertid, jag har yrkat, att Riksdagen skulle begära hos Kongl. Maj:t ett förslag till lag om utsträckning af rösträtten i öfverensstämmelse med rättvisans kraf. Att nu rättvisan fordrar, att en utsträckning af rösträtten sker, det har jag i min motion motiverat dermed,

att det icke kan nekas, att af de myndige män, som befinna sig under det närvarande strecket, en stor mängd, om icke största delen, utgöres af förståndiga, sansade och redbara personer, för hvilkas uteslutande från allt inflytande på de politiska angelägenheterna man icke har något rimligt skäl. Många af dessa kunna derjemte hafva en ganska god skolbildning, som sätter dem i stånd att bättre bedöma offentliga förhållanden än mången annan, som har 800 kronor inkomst eller står skrifven såsom egare af en fastighet, som hel och hällen tillhör hans fordringsegare. Under strecket befinna sig, enligt den sista valstatistiken, utom andra, t. ex. civila, kommunala och dylika tjenstemän till ett antal af 550, derjemte folkskollärare och klockare till ett antal af 1,536, andra lärare till ett antal af 400, handtverkare och näringsidkare till ett antal af 17,000. Dertill kommer nu hela den stora skaran af arbetare, som icke kunnat förvärfva sig en inkomst, som uppgår till 800 kronor, men af hvilka största delen icke desto mindre äro hederlige och förståndige män.

Men icke allenast det. Det finnes en klass af medborgare, hvilkas rättighet att deltaga i de politiska valen blifvit gjord stridig under de senare åren. Herrarne torde erinra sig, att det vid sista riksdagsmannavalet i Motala var 120 arbetare, som begärde att få deltaga i valet. De hade icke en inkomst af arbete eller kapital, motsvarande 800 kronor, men voro fastighetsegare och voro såsom sådana taxerade för fastigheter, uppgående till ett medelvärde af, jag vill minnas, 5,000 å 6,000 kronor. Men emedan dessa fastigheter lågo på annans mark, räknades de af valförrättaren såsom icke fast egendom, och kunde således egarne icke på denna grund tillerkännas rösträtt. Då begärde de, att deras hus icke skulle taxeras såsom fastigheter, utan såsom lösören, när inkomsten af husen tillsammans med inkomsten af arbetet gjorde vida mer än 800 kronor. Men det gick icke heller. Alltså: för fastigheterna måste de alltså *erlägga bevillning* såsom för fast egendom. Men vid politiska val få deras fastigheter icke gälla såsom fast egendom. Men deras inkomst af arbetet gick icke upp till det belopp, som erfordrades, för att de skulle vinna valrätt.

Uti sin valstatistik för 1885 säger statistiska centralbyrån om personer, som ega fastighet, belägen på annans mark, att byrån varit oviss, huru de böra rubriceras, men efter noggrann pröfning har den kommit till det resultat, att de böra rubriceras som *fastighetsegare*, för så vidt de ega huset, men deremot såsom *arrendatorer*, för så vidt de med jordegaren hafva sådant kontrakt, att de inom vissa år skola till honom afstå icke blott marken, utan äfven de byggnader, som derpå äro uppförda. Herrarne torde deraf finna, att statistiska centralbyrån varit ledd af grundsatser, som äro vida rättvisare än de, hvartill den formella rätten kommit. Emellertid kunna nu öfver hela Sveriges rike från deltagande i riksdagsmannavalen uteslutas alla sådana fastighetsegare, hvilkas hus stå på annans mark — förutsatt att de icke utom fastigheten ega en inkomst enligt andra artikeln af minst 800 kronor — oaktadt dessa fastigheter äro bevillningstaxerade och fortfarande skola vara bevillningstaxerade såsom fastigheter samt hafva ett värde, som vida öfvergår det, som erfordras å en fastighet för att den skall gifva sin innehafvare politisk valrätt. Att detta icke

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.
(Forts.)

Ang. ändrade kan vara rättvist, är jag öfvertygad, att hvar och en af herrarne vilkor för val-skall inse.

rätt till Andra
Kammaren.

(Forts.)

Detta blir så mycket mera — jag skulle vilja säga — upprörande, när jag dermed sammanställer den omständigheten, att en person, som nu eger en fastighet, som är bevillningstaxerad till 1,000 kronor, men intecknad till ett belopp af 1,000 till 1,200 kronor, genom det att han står skrifven för en egendom, som i sjelfva verket tillhör en annan, har politisk valrätt, under det den andre, som verkligen eger huset, icke har politisk rösträtt, därför att det står på annans grund, som han icke kunnat få köpa.

Men det är icke allenast ur rättens synpunkt, som jag väckt denna motion, utan äfven ur klokhetens synpunkt. Jag anser det nemligen aldrig vara klokt att göra annat än det, som är rätt, och att såsom politiskt omyndige från valrätt utesluta hederlige män för det, att de icke ega viss inkomst eller egendom, hvad verkar väl det? Jo, det förbittrar sinnena, väcker misstroende mellan olika samhällslager, skärper klasshatet allt mer och mer och försvårar med hvarje år den lugna och fredliga lösningen af denna viktiga fråga. Ty utom det, att orättvisan ökar bitterheten, så komma äfven anspråken att drivas upp allt mer och mer, och den som från början nöjt sig med det rimliga, blir till slut orimlig i sina fordringar. Detta är något, som man på alla områden får erfara.

Här i Stockholm har sistlidne onsdag hållits ett möte, till hvilket socialdemokratiska förbundet inbjudit styrelserna för de flesta af Stockholms arbetarekorporationer för att uttala sig angående den af herr Mankell väckta motionen om allmän rösträtt. Herrarne hafva säkerligen läst den resolution, som detta möte fattat, och jag må säga: jag undrar icke, om många, när de läsa detta, känna sig retade deraf, ty sådana utlåtanden äro verkligen egnade att sätta passionerna i rörelse och att derigenom förhindra framgången af den sak, som de vilja befordra. Men icke förty, mine herrar, om dessa socialdemokrater, jag må säga i oförstånd hafva fattat en sådan våldsam resolution, böra vi här tänka på, om icke denna våldsamhet ursprungligen har sin källa deruti, att de blifvit orättvist behandlade, i det att alla motioner om utsträckning af rösträtten, som under årens lopp blifvit väckta, oupphörigen slopats, trots de goda skäl, som till stöd för dem blifvit anförda.

Att behovet af en utsträckt rösträtt gifvit sig uttryck i en stor mängd motioner vid alla riksdagar under de senare åren, veta herrarne lika väl som jag. Dessa motioner hafva emellertid haft den egenskapen, den för deras framgång i min tanke hinderliga egenskapen, att de alla framställt positiva förslag till ändring af 14 § riksdagsordningen. Följden deraf har varit, att konstitutionsutskottet kunnat afstyrka och Riksdagen afslå dem alla, utan att dermed hafva uttalat, huruvida man i allmänhet önskar eller icke önskar en utsträckning af den politiska valrätten. För den skull har jag i min motion icke framställt något sådant positivt förslag till ändring af någon paragraf i riksdagsordningen, utan endast uttalat en önskan, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t begära ett förslag till utsträckt rösträtt. Denna motion uppfordrar således Riksdagen att säga antingen: vi

vilja hafva en utsträckt valrätt, eller också: vi vilja icke hafva någon sådan.

Att utskottet äfven insett detta, kan man förstå af dess uttalande just med anledning af min motion. Utskottet säger nemligen: »Vidare vill utskottet emot motionärens förslag erinra, att om Riksdagen skulle finna ändring nödig i fråga om riksdagsordningens bestämmelser angående den politiska rösträtten, torde inom riksdagen ej saknas tillräckliga krafter för de nya stadgandenas formulering». I förbigående skall jag be att få fästa uppmärksamheten på detta högst märkliga skäl. Riksdagen skrifver gång efter annan till Kongl. Maj:t och anhåller, att Kongl. Maj:t måtte låta utarbета förslag till lagar i frågor, som äro ofantligt obetydliga i jämförelse med den nu föreliggande. Att inom riksdagen icke finnas tillräckliga krafter för att formulera de nya stadgandena, derom torde väl äfven konstitutionsutskottets utlåtande denna gång bära vittne, då man väl får antaga, att i utskottet sitta just de personer, om hvilka Riksdagen trott, att de framför alla öfrige ledamöter af kamrarne skulle hafva förmåga att formulera något dylikt.

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.

(Forts.)

Men det var egentligen icke detta, jag nu ville säga. Utskottet säger: »Grunden till att intet af de mångfaldiga ändringsförslagen i ifrågavarande afseende hittills vunnit Riksdagens bifall är, enligt utskottets åsigt, att söka deri, att Riksdagen ej ansett en ändring nödig». Ja, detta är också hvad jag alltid trott. När motioner om utsträckt rösträtt framkommit, har utskottet eljest sagt: Denna motion har det och det felet och därför afstyrkes den, hvarefter Riksdagen godkännt utskottets utlåtande. Men utskottet har aldrig för sagt: *Det behöfves ingen* utsträckning af den politiska valrätten, därför afstyrkes motionen. Nu har utskottet, såsom herrarne här kunna se, öppet talat om, att *egentliga* grunden, hvarför hittills alla rösträttsmotioner afstyrkts, är icke att söka i de skäl, som utskottet vid skilda tillfällen verkligen anført, utan deri, att utskottet icke ansett någon förändring nödig. Det gläder mig, att min motion framtvingat ett sådant erkännande från konstitutionsutskottet. Det är också, och har från början varit min mening med motionen, att, såsom jag redan sagt, från Riksdagens och i synnerhet från Andra Kammarens sida framkalla ett bestämdt uttalande, huruvida den anser en utsträckning af den politiska valrätten behöflig eller icke. Anses den icke behöflig, ja, då tjenar det till ingenting att väcka motion om någon förändring af § 14 riksdagsordningen. Förklarar deremot kammaren sig anse, att en utsträckning af valrätten är behöflig, då har han tagit ett steg framåt, efter hvilket man måste taga ett steg till o. s. v. Det gifves svårligen någon reträtt, sedan det första steget är taget. Frågan blir alltså den: skall kammaren genom afslag på min motion öppet förklara, att den icke vill utsträcka den politiska rösträtten, eller vill kammaren genom bifall till motionen säga, att vår önskan är, att rösträtten måtte utsträckas så långt rättvisan kräver? Att säga nej till denna utsträckning, det för med sig faror, såsom herrarne framdeles torde få erfara. Å andra sidan må herrarne också veta, att ett sådant svar medför vissa fördelar, icke åt kammaren, men åt andra, som herrarne säkert icke skulle vilja bereda några fördelar.

Ang. ändrade Jag skall därför, i motsats mot konstitutionsutskottet, hemställa
vilkor för val- om bifall till min motion.
rätt till Andra
Kammaren.

(Forts.)

Häruti instämde herrar *Nilson* i Lidköping, *Gumælius*, *Andersson* i Hasselbol, *Liljeholm*, *Lundin*, *Svensson* i Karlskrona, *Vahlin*, *Dahn*, *Westin*, *Göransson*, *Kardell*, *Erikson* i Myckelgård, *Jonsson* i Hof, *Hanson* i Berga, *Johnsson* i Thorsberg, *Pehrsson* i Önnerud, *Andersson* i Upsar, *Jansson* i Krakerud, *Andreasson*, *Pålsson*, *Nilsson* i Skärhus, *Truedsson*, *Söderblom* och *Björck*.

Herr Elowson anförde: En af vårt lands store historieskrifvare, Erik Gustaf Geijer, har uttalat den mening, att »människan är ett sent begrepp i historien». Detta uttalande afser naturligtvis icke människan i hennes individuella bestämdhet, ty människan i hennes kroppsliga, själiska och andliga egenskaper har redan tidigt ådragit sig den vetenskapliga uppmärksamheten. Den store historieskrifvarens uttalande afser följaktligen människan såsom medborgare, såsom medlem eller organ i staten, och i detta afseende är det otvifvelaktigt sant, att människan är ett sent begrepp i verldshistorien. En blick tillbaka i historien visar oss, att det har funnits ett legaliseradt slaveri, att det funnits en af lag och sed reglerad trälldom, en lagstadgad lifegenskap. Detta finnes lyckligtvis icke numera i vårt land. Men det finnes myndige medborgare, som äro i alla hänseenden oförvitliga, ehuru de i fråga om politisk rösträtt icke betraktas såsom fullt myndiga, och detta är en ny bekräftelse på den store historieskrifvarens mening, att människan är ett sent begrepp i historien.

Angående människans förhållande till staten finnas, såsom naturligt är, flera olika uppfattningar. En af dessa uppfattningar, som jag för min del anser såsom riktig, är att staten måste betraktas såsom ett organiskt helt, såsom en organism, i hvilken människan ingår såsom ett organ. I staten finnes dessutom mycket annat, som tjenar såsom medel så väl för staten som för människan. Der finnas åkrar, skogar och mycket mera, som med ett gemensamt namn kallas egendom. Detta brukar man icke anse såsom ett organ i staten, utan såsom ett medel så väl för staten som för medborgaren. Jag vill nu erinra derom, att enligt § 1 af gällande riksdagsordning *svenska folket* representeras af Riksdagen. Det är folket, mine herrar, det är människan såsom organ i staten, det är icke åkerfälten, skogarne eller egendomen, som skola representeras, ty så står det icke, utan det står att *folket* representeras af Riksdagen, och detta synes mig vara af mycket stor betydelse, då det är fråga om, hvilka som böra hafva inflytande på politiska angelägenheter.

Det finnes, såsom vi väl veta, en stor skara medborgare, hvilka icke äro fullmyndiga i politiskt hänseende, och man säger om dem, att de sakna själfständighet, upplysning och politisk mogenhet. Detta brukar anföras såsom ett skäl, hvarför de icke fått politisk rösträtt och hvarför man icke för närvarande vill gifva dem denna rätt. Men detta är ett argument, som nedslås af ett annat argument, hvilket egendomligt nog kommer från samma håll, der det nu talas om de mindre bemedlades politiska omogenhet. Det finnes, såsom vi nogsamt

känna, i våra dagar en socialistisk rörelse, som är till sina tendenser Ang. ändrade
 farlig och samhällsupplösande. Man säger visserligen, att denna rörelse *vilkor för val-*
 är inom vårt land icke farlig. Hvarför det? Jo, säger man, därför *rätt till Andra*
 att våra arbetares sunda förstånd är ett värn emot socialismen. Ja, *Kanmaren.*
 jag hyser också denna mening; jag instämmer i detta senare, att arbe-
 tarens sunda förstånd är ett värn mot socialismens utbredning i vårt
 land, men säger man detta, så skall man icke i nästa andetag säga,
 att arbetaren saknar sjelfständighet, upplysning och politisk mogenhet.
 Ty dessa båda argument passa icke väl tillhopa med hvarandra.

En och annan parallel kan uppdragas mellan de privaträttsliga
 förhållandena och de politiska. En arbetare, som icke eger fastighet
 eller icke arrenderar jord och icke har en årsinkomst af 800 kronor
 samt sålunda för närvarande saknar politisk rösträtt, kan kallas inför
 domstolen såsom vittne. Samhället icke blott tillåter honom att vittna,
 utan det fordrar att han skall göra det. Han aflägger sitt vittnesmål,
 som af domstolen tages till protokollet. Domstolen grundar på detta
 vittnesmål sitt utslag och derigenom blir kanske en oskyldigt anklagad
 frikänd eller en skurk demaskerad. Hans vittnesmål väger här lika
 tungt som om det afgifvits af en högt bildad, en högt beskattad eller
 en på rangskalan högt uppsatt man. Denne i alla hänseenden oför-
 vitlige, men politisk rösträtt saknande man har aflagt sitt vittnesmål,
 som varit af stor betydelse. Några dagar derefter, må hända redan
 följande dag, skall riksdagsman väljas, och *han* får icke i valurnan
 nedlägga sin valsedel, utvisande huru vida han anser att kandidaten A.
 eller kandidaten B. skall blifva riksdagsman. Dertill är han icke mogen,
 men han är mogen till att i privaträttsliga förhållanden af stor bety-
 delse afgifva ett vittnesmål, som gäller och måste gälla.

Samhällets utveckling går tryggare och säkrare i samma mån som
 det är flere, som intressera sig för samhällets väl. Samhällets utveck-
 ling går tryggast och säkrast, då alla fullmyndiga medborgare intres-
 sera sig för samhällets väl. Nu kan man ju icke begära, att den
 medborgare, som icke åtnjuter några politiska rättigheter, skall i
 samma mån intressera sig för samhällets angelägenheter som en
 annan. Det är därför icke endast förenligt med rättvisa, utan äfven
 förestafvadt af klokhet i våra dagar att utsträcka den politiska val-
 rätten och tillerkänna arbetaren en politisk rättighet, som han för när-
 varande saknar.

Det finnes, mine herrar, en annan uppfattning af medborgarnes
 förhållande till staten, hvilket kan karakteriseras såsom ett kontrakts-
 förhållande. Några statsrättslärare säga nemligen, att staten är ett
 bolag. För min del anser jag denna teori origtig. Men om man, så-
 som i ett bolag, låter medborgarne rösta efter förmögenhet, närmar
 man sig till bolagsteorien. Vi veta, att i stora bolag inträda ibland
 strejker. Det skulle också kunna hända att, om man fasthåller den
 åsigten, att staten är ett bolag, de, som äro minst lyckligt lottade i
 samhället och som i följd af nämnda teori måste betraktas såsom bo-
 lagets tjenare, göra en jettestrejk. Hvad skulle då inträffa? Kunna
 de, som nu sitta inne med den politiska magten, reda sig utan dem,
 som för närvarande sakna densamma? För min del tror jag det
 icke.

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.
(Forts.)

Jag anser rättvisa och billighet fordra, att rösträtten utsträckes till en stor del af de medborgare, som för närvarande sakna den samma. Frågan om huru man skall formulera en grundlagsändring i detta syfte, som jag nu antydt, anser jag liksom förste talaren lämpligast böra öfverlemnas åt regeringen att afgöra.

Jag vill derfor förena mig med herr Waldenström och yrkar bifall till hans motion.

Herrar *Olsson* i Kyrkebol, *Andersson* i Nöbbelöf, *Andrén*, *Andersson* i Malmö och *Arhusiander* instämde i detta anförande.

Herr *Lilienberg*: Utaf de motioner, som här föreligga angående utsträckning af den politiska valrätten, anser jag herrar Waldenströms och Peterssens beaktningstvärda. Jag är nemligen af den mening, att man utan ringaste våda kan utsträcka den politiska rösträtten derhän, att den, som är i kommunens angelägenheter röstberättigad, skulle få valrätt till Andra Kammaren. En sådan utsträckning af den politiska valrätten vore, enligt mitt förmenande, en gärd af rättvisa och billighet gent emot de samhällsklasser, som för närvarande icke hafva sådan valrätt.

Med denna uppfattning kunde jag naturligtvis yrka bifall till herr Peterssens motion och instämma i denna, men då jag anser mig hafva skäl antaga, att herr Waldenströms motion vinner större anslutning, så skall jag efter dessa i korthet yttrade ord instämma i herr Waldenströms motion.

Herr *Wester* instämde häruti.

Herr *Wretlind*: När denna fråga var under diskussion förliden riksdag, hade jag ett yttrande i saken, som jag hört tolkas så, att jag vore emot valrättens utsträckning. Det var dock i sjelfva verket så, att jag hvarken talade för eller emot en utsträckning — jag framstälde nemligen icke något yrkande — utan mitt anförande gick ut på att visa, att den socialistiska agitationen i vårt land var särdeles egnad att nedslå alla sympatier för valrättens utsträckning. Jag tror också, att hvar och en, som följt med denna agitation, skall gifva mig rätt i denna uppfattning, och den resolution, som fattades på rösträttsmötet här om dagen, har också bekräftat den saken. Men denna resolution, liksom hvad socialdemokratiska föreningen för öfrigt åstadkommit, bör ses i sitt rätta ljus. Det skulle åtminstone för ledarne, om icke för sjelfva samfundet, vara en särdeles stor missräkning, ja, den allra största missräkning, i fall Riksdagen beslutade allmän rösträtt, ty derigenom skulle ledarne för detta parti mista just det bästa agitationsmedlet, ett agitationsmedel, hvarmed de söka att hvälfva samhället upp och ned. Det kan synas, som om dessa påståenden vore ärekränkande, men det är lätt att få dem bekräftade; jag såg dem bekräftade i det nummer af »Socialdemokraten», som utgafs närmast efter det förlidit års Riksdag fattade sitt beslut i rösträttsfrågan. När tidningen refererat hvad Riksdagen gjort, tillades följande reflexion af redaktionen: »Tack för hjälpen, go' herrar!» Hvad hjälp

de vilja hafva är häraf tydligt nog. De vilja, att Riksdagen skall stå emot all utsträckning af rösträtten, för att dessa ledare af partiet måtte få behålla det präktiga agitationsmedel, som de hafva i just denna sak.

*Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.*

(Forts.)

Jag vill nu också yttra några ord om min mening i frågan. Jag är för en utsträckning af valrätten, ehuru jag för närvarande icke kan formulera, huru långt jag önskar den utsträckt. Det synes mig ur principiell synpunkt riktigt, att de ega valrätt till Riksdagens Andra Kammare, som betala skatt till staten efter bevillningsförförordningens andra artikel och således äro i viss mening sjelfständiga medborgare. Men man kan säga, att frågan fått en annan ställning, sedan den beskattning, som utgår efter andra artikeln, blifvit en obetydlighet i jämförelse med den, som utgår genom tullbevillningen. Medan bevillningen efter andra artikeln endast belöper sig till 4 millioner kronor, uppgår deremot beskattningen genom tullbevillningen till öfver 40 millioner kronor. Således kan man säga, att genom den nya tull-lagstiftningen hafva alla medborgare i samhället, de må skatta efter andra artikeln eller icke, blifvit ganska tungt beskattade. Jag anser detta vara det kraftigaste skäl, som kan tala för en så utsträckt valrätt, som yrkats i herr Mankells motion och vid offentliga möten.

Det är emellertid temligen klart, att Riksdagen icke kan ena sig om något positivt förslag i denna sak, då det framställes af enskild motionär. Detta har vid flera föregående riksdagar visat sig vara omöjligt. Deremot är det möjligt, att regeringen genom sin auktoritet kan gifva tyngd åt ett förslag, som utgår ifrån densamma.

På dessa skäl ber jag att få förena mig med dem, som yrkat bifall till herr Waldenströms motion.

Med herr Wretling instämde herr *De Laval*.

Vidare anförde:

Herr Petersson i Hamra: Ja, det har icke förundrat mig, då jag läst alla de motioner i detta ämne, som framlagts så väl af herr Mankell som herrar Waldenström, Bruse m. fl., att utskottet afstyrkt desamma. Men jag kan ej neka till, att den tanken gjort sig gällande hos mig, att så väl dessa som öfriga motionärer inom sig hyst den tanken: det är ändå godt, att vi hafva en Första Kammare. — Jag skulle just undra, om ni verkligen vore så liberala, som ni nu synas vara, om det verkligen berodde ensamt på oss, huru vida rösträtten skulle utsträckas eller icke. Ja, förlåt, mine herrar, jag tviflar verkligen derpå, och jag anser mig hafva skäl att tvifla derpå. När man läser sådana artiklar, som man en lång tid läst i pressen, och när man hör sådana uttalanden, som under en lång tid blifvit fälda vid arbetaremöten så väl inom Stockholm som på åtskilliga andra ställen, så kan man väl fråga: Är den svenske arbetaren, den nu orepresenterade svenske arbetaren, verkligen kompetent att taga talan och säte i svenska riksdagen? Mine herrar, mitt samvete svarar nej på den frågan. Så länge som arbetaren låter sig så blindt föras i ledband af dessa agitatorer, af denna tidningspress, som uppträdt så som de

Ang. ändrade hafva gjort under en lång tid, så länge är han ej mogen att erhålla villkor för val-valrätt.

rätt till Andra

Kammaren.

(Forts.)

Man skulle ju kunna tiga och endast vid omröstningen söka bidraga till frågans fall. Men så feg är jag icke, att jag kryper bakom min röstsedel eller ens bakom Första Kammaren i denna fråga.

Jag vet, att inom den ort, för hvilken jag här för talan, åtminstone för så vidt jag känner den, allmänna åsigten är den, att det vore bedröfligt, om under sådana tider som de nuvarande, under en sådan rörelse, som den hvilken nu försiggår, dessa arbetare skulle få den utsträckta valrätt, som är ifrågasatt.

Mycket mera skulle kunna vara att säga, men jag vill nöja mig med, herr talman, att hafva uttalat min åsigt i frågan och meddelat, att jag kommer att rösta för afslag icke endast å herr Waldenströms motion, utan äfven å alla öfriga i ämnet väckta motioner.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Dahlberg: Jag skulle efter de anföranden, som blifvit hållna, mycket väl kunna inskränka mig till att instämma med någon föregående talare, i synnerhet som jag vid föregående riksdag hade tillfälle att temligen utförligt redogöra för min åsigt i hithörande ämnen. Men det är ett par punkter i utskottets betänkande, som särskildt tilldragit sig min uppmärksamhet och till hvilka jag ber att få foga ett par anmärkningar.

Utskottet säger nemligen, sedan det förutskickat en antydan om, att hvarje på förmögenhetsförhållanden grundad valrätt måste blifva i viss mån godtycklig: »Den förmögenhetsställning, som af denna anledning vid representationsförändringens genomförande bestämdes för valrätt till riksdagsman, sammanföll temligen nära med den, som gifvit ledamöterna i de forna borgare- och bondestånden rätt till deltagande i riksdagsmannaval».

Jag får säga, att jag med någon förvåning läst detta yttrande. Det kan väl icke vara utskottet obekant, att samhället efter representationsförändringens genomförande i alla riktningar gått framåt. Under sådana förhållanden måste naturligtvis många betingelser för utöfvandet af en medborgares dyrbaraste rättigheter hafva gestaltat sig annorlunda. Och de upprepade anspråken på inrymmande åt ett större antal medborgare af rätten att deltaga i representantvalen måste naturligtvis äfven anses som en yttring af denna starka utveckling, som på alla områden gjort sig gällande.

Utskottet talar vidare om, att penningvärdets fallande bidragit att gifva många flere rätt att deltaga i representantvalen, än fallet var vid det nya representationsskickets införande. Häremot ber jag att få säga, att jag redan vid förra riksdagen hade tillfälle att med officiella siffror visa, att detta tal om penningvärdets fallande icke alltid håller streck. Det händer ju äfven mycket ofta, att penningvärdet stiger, och att till följd deraf ganska många, som under någon tid varit i åtnjutande af valrätt, derifrån blifva skilda.

Jag har en temligen vidsträckt erfarenhet om arbetarnes förhållanden, särskildt uti en del af våra stora industricentra, och jag tror

mig kunna säga, att de i allmänhet äro i högsta grad aktningvärda och respektabla menniskor. Ganska många af dem — jag medgifver det — hafva under fullt normala förhållanden en inkomst, som kan medgifva dem rätt att äfven nu utöfva valrätt, men dessa normala förhållanden existera icke alltid. Det händer icke sällan, att taxeringsmyndigheterna, äfven med den allvarligaste vilja, icke kunna bibehålla en förr valberättigad medborgare vid den inkomst, som utgör en betingelse för valrätt, helt enkelt därför, att taxeringsmyndigheterna icke hafva någon rätt att kreera valmän, utan måste handla efter gifna bestämmelser. Just den omständigheten, att siffran för valrätts utöfvande hvad inkomstbevilningen beträffar är så pass hög, att den vid den — om jag så må uttrycka mig — allra minsta konjunkturfäkt kan variera, är enligt mitt förmenande ett af de största felen med denna siffra.

*Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Utskottet säger vidare, att »en icke ringa ökning af de valberättigades antal skulle derjemte säkerligen inträda, om hvar och en behörigen uppskattades efter sin verkliga inkomst eller förmögenhet, och en dylik uppskattning synes numera lättare kunna låta sig verkställas, då det s. k. existensminimum på senare tiden i ej obetydlig mån höjts». Nu vill jag säga att jag anser, att om det finnes åtskilliga medborgare, som icke vilja begagna sig af en gifven rättighet, så är detta icke något skäl att straffa andra medborgare, som äro fullkomligt lika kompetenta och kanske vida kompetentare än dessa, som försumma utöfvandet af sina medborgerliga rättigheter. Det finnes en stor del mycket aktningvärda samhällsmedlemmar, som gerna önskade deltaga i en medborgares alla rättigheter, men som till följd af förmögenhetsförhållanden, hvaröfver de icke sjelfva kunna råda, blifva derifrån uteslutne.

Vidare yttrar utskottet rörande herr Waldenströms motion i slutet af sitt betänkande, att »om Riksdagen skulle finna ändring nödig i fråga om riksdagsordningens bestämmelser angående den politiska röst-rätten, torde inom Riksdagen ej saknas tillräckliga krafter för de nya stadgandenas formulering». Ja, derom kunna ju vara ganska olika meningar. Utskottet antager att obenägenheten mot en ändring är det hufvudsakligaste skälet för Riksdagen att alltid motsätta sig framställningar om en sådan. Men det kan ju vara möjligt att, om utskottet verkligen lägger sig vinn om att formulera ett förslag i detta hänseende, som något så när kan tillfredsställa ett flertals berättigade önsknings, en sådan formulering kan vinna anslutning, om icke inom riksdagen, så åtminstone inom denna kammare. Vid debatten om ekonomikutskottet för några dagar sedan var det en talare, som hade ett yttrande, hvarom jag icke kan underlåta att nu erinra. Han antydde någonting om en bromsningsapparat. Jag ber att få upptaga den bilden. Enligt mitt förmenande skulle ett tillmötesgående af billiga anspråk på valrätts utsträckning vara en bromsningsapparat mot en allt för häftigt fart i en kanske allt brantare utförbacke. Det kan icke nekas, att det finnes ganska många oroliga element inom samhället, och hvarje läkare, som förstår sin sak, söker i allmänhet att, när en sjukdom angripit kroppen, hindra dess vidare spridande. Jag tror mig icke säga för mycket, då jag säger, att de mindre goda

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.

(Forts.)

elementen helt naturligt äro koncentrerade i städerna. Vår arbetare-befolkning på landet står i allmänhet, så vidt jag vet, på en mycket god fot med den jordegande klassen. Jag tror därför icke att, i synnerhet om den nu såsom hvilande förklarade grundlagsändringen, hvarigenom skulle mer rättvist fördelas städernas och landsbygdens rätt att utse representanter i Andra Kammaren, blir antagen, det skulle innebära någon våda för samhället att utsträcka valrätten något, utan snarare motverka den sociala sjukligheten.

Det tjänar till ingenting att nu göra något yrkande. Jag har blott velat uttala mina tankar i denna fråga, hvilken i samhällets och i rent konservativt intresse ovilkorligen snart måste lösas, ty för hvarje riksdagsperiod som går, blir lösningen allt svårare. Jag inskränker mig därför till att i afseende på slutklämman förena mig med herr Waldenström.

Herr O. Olson i Stensdalen: I den valkrets jag tillhör finnes ett ganska stort antal arbetare, hvilka ännu icke kommit till den inkomst, att de äro berättigade att deltaga i val af riksdagsman till Andra Kammaren. Bland denna mängd af arbetare har uppstått den tanken, att de böra verka för en utsträckning af den politiska rösträtten. För den skull hafva de bildat föreningar och hållit möten, dervid uttalats den åsigten, att de vilja hafva denna rösträtt utvidgad, och från dessa föreningar, hvilka alla satt den allmänna rösträtten på sin fana, har jag fått emottaga åtskilliga skrivelser, hvari jag ombedes att verka för densamma vid behandlingen inom riksdagen af de i detta ämne väckta motionerna. Som nu frågan om den allmänna rösträtten redan är afgjord, kan jag i detta hänseende icke uträtta något. Jag vill emellertid uttala den meningen, att jag icke skulle tveka ett ögonblick med hänsyn till de arbetare, som finnas inom min valkrets, att gifva min röst för den allmänna rösträttens införande. Dessa arbetare äro allvarliga och lugna och hafva alltid uppträdt på ett sansadt sätt, hvilket jag anser mig böra vitsorda inför kammaren.

Jag skall icke vidare upptaga kammarens tid, utan inskränker mig till att yrka bifall till herr Waldenströms motion.

Herr Nydahl: Jag hade kanske bort inskränka mig till att instämma med herr Waldenström, men jag var, då han gjorde sitt yrkande, ännu icke fullt ense med mig sjelf, om jag borde yrka bifall till hans skrifseförlag. Då jag nu emellertid icke gjort detta, skall jag be att få yttra några ord.

Jag är fortfarande af den åsigt, att den reform, som här är i fråga, är, för att begagna grundlagens ord, »högst nödig och nyttig». Jag tror också, att det vore klokt handladt af dem, som frukta för den så kallade allmänna rösträtten, att genom att i tid göra någon eftergift söka stilla den nu i vårt land pågående rösträttsrörelsen, innan denna rörelse hinner öfvergå till full storm — hvilket den utan tvifvel annars kommer att göra — då allt motstånd mot det från alla delar af landet tusenfaldt upprepade ropet på *allmän* rösträtt skall finnas vara förgäfvets. Man har sagt, att de, som sitta inne med magten, aldrig bruka godvilligt släppa den ifrån sig. Ja, det lär nog förhålla

sig så. Men om man med de magtegende här menar våra många små jordbrukare, som nu utgöra valmanscorpens öfvervägande flertal på landsbygden, så tror jag icke att dessa hafva något emot en måttlig utvidgning af den politiska rösträtten. De frukta icke för arbetarne, ty de veta, att de icke hafva något att frukta från det hållet. De äro, kan man säga, både bokstafligt och figurligt hvarandras bröder. Detta förhållande mellan dessa jordbrukare och arbetarne har ock mer än en gång, och det både i ord och gerning, erkänts af denna kammars majoritet på en tid, då denna majoritet var mer demokratisk än den nu synes vara, och jag hoppas, att den dag icke är långt borta, då Andra Kammaren skall återgå till sina äldre traditioner i detta afseende.

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.
(Forts.)

Herr talman! Jag har med dessa ord egentligen endast velat till protokollet uttala såsom min mening, att det stora flertalet valmän på landet icke hyser någon afvoghet mot en utvidgad politisk rösträtt, och att motståndet i detta fall kommer från helt annat håll. Någon klasskamp mellan de små jordegarna och arbetarne tror jag är omöjlig — de hafva för många gemensamma intressen. Och det är på min uppfattning af förhållandena i detta afseende som jag grundar den förhoppningen, att det motstånd, som för närvarande inom Andra Kammaren gör sig gällande i denna fråga, icke skall blifva så långvarigt.

Bland de positiva förslag, som här äro framställda, finner jag mig mest tilltalad af herr Peterssons i Brystorp; men då herr Waldenströms skrifvelseförslag synes ha de bästa utsigterna att samla de flesta rösterna omkring sig, förenar jag mig med dem, som yrkat bifall till detta.

Det kunde vara frestande att egna den »modige» herr Petersson i Hamra några »beundrande» ord, men då jag märkte att flere talare begärde ordet med anledning af hans krigsrop, så skall jag lemna honom utan vidare uppmärksamhet och sluta med att, som sagdt, yrka bifall till herr Waldenströms förslag.

Herr Collander: Jag är lifligt öfvertygad om så väl behovet af som rättvisan i att någon ändring göres i nu bestående rösträttsförhållanden, och för min del är jag beredd att gå mycket långt i detta fall. Men då man nitälskar för en sådan reform, måste man naturligtvis se på möjligheten att få den igenom. Här kommer gifvetvis motståndet i första rummet från Första Kammaren; den har visat sig minst böjd för att vidtaga några reformer på detta område, och det hafva vi sett äfven denna gång, då den bifallit konstitutionsutskottets afstyrkande utlåtande rörande alla motionerna. Att bifalla något förslag här i Andra Kammaren blir i de flesta fall blott en opinionsyttring, så länge Första Kammaren icke visar sig medgörlig. Jag tror därför att bättre än att framkomma med något positivt förslag är att sluta sig till en sådan mening, som herr Waldenström i sin motion framställt, särskildt därför att, om någon ändring skall komma till stånd, detta ej är beroende endast på Riksdagen, utan äfven på Kongl. Maj:t. Det kan därför vara af mycken vikt att redan på förhand få reda på huru långt regeringen vill gå. Jag ber därför få

Ang. ändrade villkor för valrätt till Andra Kammaren.

ansluta mig till herr Waldenströms förslag och yrka bifall till det samma samt afslag å konstitutionsutskottets betänkande.

(Forts.)

Herr Bratt: Att är efter år helt enkelt undertrycka eller tillbakavisa de fordringar på utsträckt politisk rösträtt, som med alltjemt växande styrka både inom och utom riksdagen låta sig förnimmas, är enligt mitt förmenande både politiskt orättvist och politiskt oklokt. Skälen härför hafva nyss af herr Waldenström blifvit utvecklade, och jag instämmer i det fallet fullkomligt med hvad han yttrat, liksom jag i öfrigt kunde nöja mig med att alldeles ansluta mig till hans uttalande. Då jag emellertid anser det vara fördelaktigt, att så många som möjligt af denna kammars ledamöter uttala sig i den viktiga frågan, som jag dessutom önskade framhålla från en icke ännu berörd synpunkt, ber jag att ytterligare få säga några ord.

De, som motsätta sig en utsträckning af den politiska rösträtten, göra ju detta framför allt för att skydda den bestående samhällsordningen samt hindra samhällsomstörtande element att göra sitt fördärliga inflytande gällande. — Denna önskan är ju ock i våra dagar så naturlig, så riktig, att hvarje välsinnad medborgare ovilkorligen måste dela den. Men — för att nu icke tala om dem, som från sin ifver att skydda det bestående må hända icke helt och hållet kunna abstrahera en önskan att framför allt skydda sitt eget partis politiska magtställning med alla dennas konsekvenser — skulle väl kunna ifrågasättas, om man ej stundom förbiser, att detta skydd främjas icke allenast genom uteslutande af politiska orostiftare från inflytande på samhällets angelägenheter utan också, och sannolikt i vida högre grad, derigenom, att antalet medborgare, som hafva anledning till missnöje med den bestående samhällsordningen, hålles vid det möjligaste minimum, hvar emot, om antalet missnöjda oafbrutet får tillväxa, det onda gror, slår rot samt utvecklar sig mer och mer i samhällets eget sköte, derifrån det således icke vidare kan bli tal om att utestänga det; och då uppstår verklig fara för den bestående samhällsordningen.

Jag anser således, och det både i den politiska rättvisans och den politiska klokhetens intresse, att åtgärder nu böra vidtagas för vidgning af svenska folkets politiska rösträtt; jag tror att vårt folk härför är lika moget som något annat, ja mera moget än de flesta. Huru denna vidgning skall åvägabringas, är jag deremot ingalunda kompetent att angifva. Jag instämmer därför med de talare, som anse herr Waldenströms motion för närvarande vara den, till hvilken man helst bör ansluta sig, och det är också till denna motion jag anhåller om bifall.

Herrar *Melin, Elis Nilson, Stjernspetz* och *Sundberg* i Vexjö förenade sig med herr Bratt.

Herr Schöning: Jag har under de tre år, som det förunnats mig att vara ledamot af Riksdagens Andra Kammare, förundrat mig öfver den lätthet, med hvilken Första Kammaren alltid afifvat dessa alltjemt återkommande förslag om utsträckt politisk rösträtt. Men Första Kammaren har naturligtvis lätt att fatta hvilket beslut den

vill, och jag har ingen rätt att klandra den därför, lika litet som jag har någon rättighet att klandra herr Petersson i Hamra, därför att han förenat sig med Första Kammaren i detta nakna nej, som utan en enda reservation fått sitt uttryck i detta konstitutionsutskottets utlåtande n:o 9. Men hvad jag vill på det bestämdaste klandra och inlägga en gensaga emot, det är att herr Petersson ej kunnat säga rent ut sin mening utan att på samma gång skymfa sitt motparti. Ja, skymfa är för litet sagdt, ty herr Petersson har yttrat, att det är bra att hafva Första Kammaren att krypa bakom. Tror herr Petersson att jag eller de med mig liktänkande ämna krypa bakom Första Kammarens sköld i en sak, som ligger de djupa leden af Sveriges folk så nära på hjertat? Jag vågar säga, att denna tanke om utsträckt rösträtt icke är något hugskott hos detta folk. I denna tanke ligger heller icke något begär hos dem, som vilja förhjelpa folket till denna rätt, att ställa sig som goda vänner till arbetarne eller som agitatorer. Jag tror mig känna arbetarne lika bra som herr Petersson i Hamra. De hafva sina fel, men också sina förtjenster. Vi veta, hvilket tungt arbete dessa arbetare hafva i synnerhet i städerna. Om t. ex. en eldsvåda yppar sig i en stad, hvilka är det som få pumpa och langa vatten, om icke just arbetarne, och de hafva oftast mycket liten tack därför. Dessutom hafva de så litet att förlora, dessa arbetare. Men om de önska vinna något, hvad begära de då? Jo, på samma gång de begära litet bättre villkor af sina arbetsgifvare, begära de litet bättre politisk rösträtt. Att år från år afslå de förslag, som i detta afseende framställas, tror jag icke vara klokt. Men då nu Första Kammaren helt och hållet afslagit alla de i detta ämne väckta motioner, skall jag icke göra något yrkande på bifall till något af de positiva förslagen, utan ber blott få förena mig med dem, som yrkat bifall till herr Waldenströms motion. Men jag ber att få säga, att jag icke gör detta, därför att Första Kammaren afslagit de gjorda framställningarna, utan af öfvertygelse, och jag gör det med en mild bön derjemte, att så väl Första som Andra Kammaren vid nästa riksdag må mera beakta dessa år efter år återkommande kraf och söka lösa dem på ett mera gynnsamt sätt.

Jag förenar mig, som sagdt, med dem, som yrkat bifall till herr Waldenströms motion.

Herr Bengtsson i Gullåkra: Ehuru jag icke i allo kan gilla det sätt och de anspråk, som på senaste tiden inom åtskilliga rösträttsföreningar gjort sig gällande vid behandlingen af frågan rörande utsträckt politisk rösträtt, får jag dock bekänna, att jag hyser stora sympatier för en sådan utsträckning och dermed följande sänkning af det nuvarande strecket. Jag tror det vore klokt, om man i någon mån ville tillmötesgå de fordringar, som från det hållet framställas i detta afseende, och derigenom sökte afvärja den storm af ovilja, som allt mer och mer gör sig gällande mot det bestående och som skall bli ännu svårare att hindra, då den med allvar frambryter.

Jag skulle helst hafva velat ansluta mig till den af herr Broström väckta motionen, men då jag finner, att herr Waldenströms förslag

Ang. ändrade vunnit så stor anslutning, kan jag mycket väl förena mig med dem, vilkor för val-som yrkat bifall till detta förslag.

rätt till Andra

Kammaren.

(Forts.)

Häruti instämde herrar Åkesson och Jansson i Saxhyttan.

Herr Sven Nilsson: Jag har så många gånger i denna kam-mare yttrat mig i den föreliggande frågan, att det torde vara alldeles öfverflödigt att jag nu uttalar någon mening derom. Jag anser för min del det vara klokt i politiskt afseende att gå rättvisa och billiga önskningar till mötes, ty om man ställer sig på en allt för reaktionär ståndpunkt, har det i alla tider visat sig, att just hvad man icke velat, har kommit att blifva slutet.

Jag begärde ordet egentligen med anledning af herr Peterssons i Hamra yttrande, att, de som önskade en utsträckning af den politiska rösträtten, gjorde det därför att de visste att Första Kammaren skulle afslå en sådan framställning och att de således kröpo bakom Första Kammarens rygg. Jag beklagar verkligen, att den ärade talaren kan hafva en sådan uppfattning om en kamrats åsigter. En sådan upp-fattning skulle med andra ord betyda, att vi, som tala för utsträckt rösträtt, göra detta, ehuru vi anse att frågan icke bör vinna framgång, samt att vi således blott uttala fraser utan att hafva någon mening dermed, vi skulle med andra ord ej vara sjelfständiga. Jag beklagar, att sådana yttranden blifvit fälda i kammaren mot olika tänkande, och jag skulle mycket väl kunna omvända denna sats mot honom sjelf i olika syfte. Men jag vill icke göra det, ty jag vill icke beskylla någon för att icke hafva upprigtiga tankar och åsigter rörande hvad han yttrar.

Beträffande hvad han sade om de yttranden, som fälts på poli-tiska möten, får jag säga, att jag verkligen äfven beklagar, att sådana yttranden blifvit fälda. Jag beklagar det, ty det är uppenbart, att just sådana uttalanden skola bidraga allra mest till att ingenting blir gjordt i rösträttsfrågan. Men med erkännande att sådana uttalanden blifvit gjorda, kan jag icke neka till, att äfven yttranden, som gå i en reaktionär och hänfull rigtning om arbetarne, sådana som man till och med får höra i Första Kammaren, som den ärade talaren återopade, ytt-randen således i alldeles motsatt rigtning blifvit fälda, hvilka varit lika mycket om ej ännu mera att beklaga. Jag tror således, att man i detta fall icke kan godkänna något af dessa sätt att föra en öfver-läggning, ty om den ene har gått för långt i det ena och den andre i det andra afseendet, så äro båda fallen förkastliga, ty båda delarne äro i vår tid mycket skadliga.

För min del behöfver jag icke nämna, att jag hyser sympatier för det förslag, som af herr Broström framstälts med ett tillägg i öfver-ensstämmelse med innehållet i herr Johanssons skrifvelseförslag. Det är samma förslag, som jag framställt under flere föregående riksdagar, och hvilket går ut derpå att i herr Broströms förslag skulle efter 4:de raden tilläggas: *eller eger annan fastighet till ett taxeringsvärde af 1,000 kronor* och sedan fortsättes. Det är nemligen ett känt faktum, att under många år, ja, under nästan hela den nya riksdagsordningen, innehafvare af sådan fastighet fått utöfva rösträtt, men att på senare

tider, under de politiska striderna om tullfrågan, detta blifvit dem nekadt. Det finnes också numera prejudikat på, att dessa fastighets-*Ang. ändrade villkor för val- egare icke få deltaga i val af riksdagsman. Men det finnes, det veta rätt till Andra Kammaren.* herrarne väl, personer som på ofri grund uppfört byggnader, som kunna hafva ett taxeringsvärde af flera tusen kronor. Dessa byggnader betraktas som »annan fastighet», och för dem är man enligt riksdagsordningen icke berättigad att deltaga i riksdagsmannaval. Jag kan icke förstå hvarför alla dessa personer, som till och med i vissa fall kunna uppskattas till den census, som fordras för att gå in i Första Kammaren, d. v. s. kunna hafva uppfört byggnader på ofri grund till ett värde af 80,000 kronor, skola vara beröfvade sin rösträtt till Andra Kammaren. Kan det vara rimligt? Jag tror det icke, och därför har jag ansett att man kunde besluta sig för att antaga det förslag, jag väckt vid flere föregående riksdagar. Men i denna kammare har man från visst håll, framför allt på senare tiden, motsatt sig all utsträckning af den politiska rösträtten, och det anser jag vara oklokt. Jag skulle för min del till och med kunna gå ett steg längre och ansluta mig till det förslag, som af herr Lilienberg blifvit förordadt, nemligen herr Peterssens motion. Men det är uppenbart, att, om man fattar beslut i öfverensstämmelse med hans motion, man måste vidtaga äfven andra ändringar i grundlagen, möjligen äfven i bevillningsstadgan, emedan man genom antagande af ett sådant förslag, som det föreligger i motionen, kan ställa hela den politiska rösträtten på gemensam votering. Ty utom andra ändringar än den föreslagna komme det att bero på, huru vida bevillning blir åsatt eller icke, dels för inkomst af kapital och arbete och dels för fast egendom eller för byggnader, och det kunde ju hända, om man toge detta förslag utan andra ändringar, att i en politisk strid det ena partiet genom en gemensam votering skulle kunna befria en stor del röstegande från att erlægga bevillning intill ett ganska högt belopp eller värde och derigenom stryka bort ett stort antal röstberättigade och valbare. Då ett annat parti komme till magten, kunde motsatsen inträffa. Då herr Waldenström föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t och, såsom herrarne veta, den förste motionären, herr Mankells förslag, som vill hafva rösträtt till alla medborgare, blifvit afslaget, kan det nu icke blifva fråga om att i skrifvelsen uttala någon sympati för hans förslag om allmän politisk rösträtt. Och för min del skulle jag icke heller vilja i närvarande stund gå så långt och anser det icke klokt att hålla på en sådan mening, emedan det skulle dröja allt för länge, innan det förslaget vunne båda kamrarnes sympatier. Motionären herr Waldenström har också sagt i sitt yttrande i dag, att han heller icke vill gå så långt som herr Mankell, utan han vill, att man skall gå steg för steg och varsamt till väga, och då kan jag icke föreställa mig annat än att, med de modifikationer han sjelf uppställt, det icke vore någon synnerlig fara att antaga hans förslag till skrifvelse. Det är likväl något sväfvande i hans förslag, då han talar om en utsträckning af politisk rösträtt derhän att den kan motsvara rättvisans kraf. Det är naturligtvis mycket sväfvande ord, men man bör naturligtvis förvänta, att Kongl. Maj:t skall utreda hvad som kan vara rättvist och som jag hoppas äfven

(Forts.)

Ang. ändrade villkor för valrätt till Andra Kammaren. billigt. Då det nu icke finnes någon utsigt att få antaget något af de andra motionärernas förslag i den riktning jag antydtt, skall jag för min del inskränka mig till att förena mig med det förslag till skrivelse herr Waldenström framlagt och yrka bifall till detsamma.

(Forts.)

Herr Carlsson i Nysäter instämde i detta yttrande.

Herr Björckman: Jag hade verkligen icke tänkt begära ordet, i synnerhet som jag under de många år jag varit riksdagsman alltid funnit, att denna fråga mött ett obegripligt motstånd. Jag vill dock för min del icke påstå, såsom många andra, att det endast varit från Första Kammaren, som motståndet kommit, ty jag har alltid märkt, att motståndet varit stort äfven i denna kammare. Jag har blifvit uppkallad af herr Petersson i Hamra, men skall för min del icke sysselsätta sig mycket med honom. Jag vill dock säga, så att både han och alla andra kunna höra det, att under den tid jag varit riksdagsman jag aldrig hört så sårande uttryck fällas icke mot en, utan på en gång mot många. Jag är viss om, att de motionärer, som sitta i denna kammare, skola för sin del besvara honom, och därför skall jag nu lemna honom.

Det har förundrat mig, att angående utsträckning af den politiska rösträtten det alltid blifvit sagdt, att det är socialisterna och städernas arbetare, som framkallat rörelsen, och att de verka på ett sätt, som är både rimligt och orimligt. Jag vill dock fästa uppmärksamheten derpå, att mycket långt innan Palm började, var denna fråga uppe, och man kan läsa i gamla riksdagshandlingar och höra af gamla riksdagsmän, som ännu äro kvar i kammaren, att denna fråga aldrig varit stilla och att innan det fans socialister i Sverige man har dragits med den undan för undan.

För min del har jag alltid sett saken från den synpunkten, att det skulle vara klokt att få en förändring, och jag ser saken så ännu. Hur långt man skall gå, kan jag icke säga och gör intet yrkande, men jag förenar mig med herr Waldenström, ty jag har icke läst hans förslag så, som herr Petersson i Hamra tyckes ha gjort. Jag har läst det så, att han vill att man skulle skriva till Kongl. Maj:t med begäran, att han måtte taga frågan om hand. Skulle Kongl. Maj:t anse lämpligt föreslå allmän rösträtt, så gör han det, och jag tror icke det skulle vara så stor fara deri.

Herr Björck: Det är då icke mycket skäl att spilla många ord på denna sak, när den fått den utgång i Första Kammaren, som man känner, men då jag är motionär, måste jag säga något i saken och jag vill då yttra några ord. Vi stodo för några dagar här och beslöto i en fråga, som rörde till en del endast Stockholms arbetare, men i dag är det en fråga, som rör hela svenska arbetarebefolkningen, men den har ändå sämre utsigt än den förra. Skilnaden mellan dessa frågor var kan hända ingenting att lägga märke till, ty jag märkte grannligen af det yttrande, som fälles af en ärad ledamot i Första Kammaren vid det stora anlopp han gjorde mot Stockholms arbetareinstitut, att han och hans meningsfränder voro rädda för en upplyst arbetare-

befolkning, och jag tror, att samma sak gör sig gällande nu. De äro *Ang. ändrade* rädda att släppa ifrån sig något af sin magt till arbetarne, de vilja *vilkor för val-* hålla dem i ledband, i politisk omyndighet. Då det förut i dag *rätt till Andra* var fråga om pansarbåtarne, talades det så vackra ord och det väd- *Kammaren.* jades till fosterlandskärleken, men hvilken fosterlandskärlek kunna väl de arbetare hafva, som år ut och år in blifva nekade att taga större del i det politiska lifvet och icke hafva den ringaste utsigt att i Andra Kammaren få in en representant, hvilken de från sin sida anse sig kunna lemna fullt förtroende att bevaka deras intressen? Här har utskottet på nedersta kanten af sid. 5 sagt några ord, som jag påminner mig. Det säger der: »Då utskottet upprepade gånger och senast vid riksdagarne 1888 och 1889 utförligt framlagt de skäl, som enligt utskottets förmenande tala emot ett nedflyttande af de gränser förmögenhetsbestämmelserna i § 14 riksdagsordningen sätta för valrätt till Andra Kammaren» etc. Jag hade äfven då väckt en motion i rösträttsfrågan, och jag kommer granneligen i håg utskottets utlåtande och den skuggrädsla, hvilken som en röd tråd löpte genom utskottets betänkande. De voro rädda för att den arbetande klassen skulle få öfvertaga något af deras magt. Det är det röda spöket, som går igenom tiden, som gör dessa herrar rädde. Hade någon i utskottet fattat postö och reserverat sig mot utskottets förslag i dess helhet, hade saken kanske tagit en annan vändning. Vi sågo för några dagar sedan en ärad ledamot af utskottet, deras vice ordförande, reservera sig mot ett af utskottets utlåtanden. Jag hade tänkt, att denne man, som är represensant för den gamla lärdomsstaden vid Fyriså, skulle varit genomlifvad af några ädla känslor för arbetarebefolkningen. Men det var icke så; jag bedrog mig. Jag tror, att om han hade varit så sinnad, att han reserverat sig äfven denna gång, hade det kanske blifvit nu som för några dagar sedan, då han såsom reservant drog hela kammarens majoritet med sig, och hans framställning blef Andra Kammarens beslut. Men han är väl rädd af sig, han som så många andra.

Här framhållles å sid. 6 af utskottet, att det är förmögenhetsvilkoren, som betrygga samhället. Det är ju möjligt att egendomen skall bestämma allt, och det har alltid varit så, att de mindre lottade eller värnlöse fått finna sig i hvad förmögenheten bestämmer. Det har i alla tider varit så, men vi veta icke säkert, huru länge det skall så vara. Såsom jag redan nämnt, kan man icke göra någonting åt saken vid denna riksdag, men jag upprepar samma ord, som jag uttalade 1888 med anledning af konstitutionsutskottets sätt att då behandla samma fråga. Jag hoppades, sade jag då, att kommande Riksdagar måtte insätta sådana män i konstitutionsutskottet, som mera ställa sig tidens kraf till efterrättelse, och jag hoppas, att äfven så ske skall. Det händer att man bedrager sig på dessa män, man kan ju icke fordra så mycket af så litet.

Här har talats så mycket om, att den socialistiska rörelsen skulle ligga till grund för afslaget. Det tyckes vara riksdagsmännens mening, att, därför att den socialistiska rörelsen bemäktigat sig arbetareklassen, denna senare därför icke förtjenar någon utsträckning af rösträtten. Ja, mine herrar, det kan nog så vara. Föregående talare hafva sagt och jag säger så äfven, att jag är öfvertygad om att Riksdagen fort-

Ang, ändrade villkor för val rätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

farande skall neka all utsträckning af rösträtten. Men jag hoppas, att den tid icke är långt aflägsen, då bågen brister, och ve den då, som träffas af bakslaget. Det kan ju vara onödigt att säga något mer, utan jag ber få lemna mitt stora tack till utskottet, som så rättvist behandlat denna fråga. Det har följt en stor mans ord: man bara klubbar i hjel, man slår till. Vi kunna visserligen icke vinna något denna riksdag, men då jag förut instämt med herr Waldenström, ansluter jag mig nu till dem, som yrkat bifall till hans skrifvelseförslag.

Herr Pålsson: Det har redan blifvit taladt så mycket i frågan, och det har visat sig, att kammaren är särdeles intresserad för den sammans lösning på ett tillfredsställande sätt, men ingen talare som uppträdt har emellertid ansett sig kunna på ett tillfredsställande sätt lösa frågan, utan har instämt med herr Waldenströms skrifvelseförslag. Jag vill icke heller framkomma med något formuleradt förslag i afseende på denna fråga, men jag kan säga att jag icke har någonting alls emot att hvarje svensk myndig man får politisk rösträtt, men jag vill icke, såsom somliga, att denna politiska rösträtt skall nedsträckas till alla, utan jag tror det vara mycket klokare och förståndigare, om man bestämde census för politisk rösträtt eller det s. k. strecket så lagom högt, att den kunde uppnås af alla. Om på landsbygden taxeringsvärdet bestämdes i stället för till 1,000 kronor till 500 kronor, skulle alla arbetare, som äro sparsamma och arbetsamma, komma i den ställning, att de skulle kunna få politisk rösträtt. I städerna kan det naturligtvis vara svårt att bestämma, hvilken inkomst som skulle vara den mest lämpliga, och därför lär det väl vara bäst instämma med herr Waldenström om en skrifvelse till regeringen att framkomma med ett förslag i frågan. Derför får jag be att få instämma med herr Waldenström.

Herr talmannen, som emellertid uppkommit och öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, lemnade härefter ordet till

Herr Jansson i Carlshed, som yttrade: Jag hade trott att efter det beslut, som fattades i denna fråga af båda kamrarne vid förlidet års riksdag, frågan icke så hastigt skulle hafva återkommit. Men när så skett, kan man ungefärligen upprepa samma skäl som förlidet år, och något nytt kan icke framdragas. Ty jag tror icke att någonting under året förekommit, som kan ändra kammarens mening om saken.

Vore det så, att de dugliga och betänksamma arbetare, som, derom är icke fråga, finnas i vårt land, finge njuta fördelarne af rösträttens utsträckning, så tror jag att denna kammare icke skulle draga i betänkande att härtill lemna bifall. Men det är icke de, som få njuta frukterna deraf, utan jag vågar tro att det skulle blifva dessa folk-talare, dessa agitatorer och dessa demonstrationsordförande, åt hvilka kammaren då komme att lemna sitt understöd. Ty det vore väl de, som skulle komma i fråga att få någon ersättning för hvad de gjort, och det vore de, som komme att svinga sig upp på arbetarebefolkningens axlar. Så ställer sig frågan. Men kan det vara lämpligt och rätt att låta dessa komma till magten?

Magten tillhör nu den betänksamma, stilla svenska allmogen, som under alla tider stält sig under lagars och författningars och religionens hägn och skydd. Har man under dessa tider, som de varit vid magten sett, att de företagit någonting sådant, som varit för landet skadligt i detta hänseende eller onyttigt? Jag vågar påstå motsatsen. Så länge icke något sådant skett, tror jag att man bör betänka sig, innan man företager sig sådana reformer som de, hvilka här äro i fråga, nemligen att öfverflytta magten på dem, som ha allt att vinna, ingenting att förlora, och beklagar om så skulle ske. På grund häraf anhåller jag om bifall till utskottets enhälligt fattade förslag.

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.
(Forts.)

Herr *Ericson* i Borekulla instämde häruti.

Herr *Thestrup*: I likhet med flere föregående talare anser jag det öfverensstämma icke allenast med politisk klokhet och förutseende utan äfven med allmän rättvisa, att någon inskränkning eller ned-sättning sker i det politiska strecket. Bland de många så väl till denna som till föregående riksdagar inkomna förslag härom anser jag mig mest tilltalad af den motion, som framstälts af herr *Petersson* i *Brystorp*, i hvilken motion föreslås: »Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, enhvar i kommunens angelägenheter röstberättigad man».

Jag anser, att icke någon vansklighet hvarken i ena eller andra afseendet skulle uppstå, i fall en sådan förändring af riksdagsordningen beslötes. Detta är nu min uppfattning, om hvilken jag därför icke vågar utsäga, att den är den rigtiga.

Då emellertid motionerna i frågan icke blott nu utan äfven vid föregående riksdagar gått i väsentligt skilda rigtningar, så ser jag här ett af de allra största hindren för frågans lyckliga lösning, och denna omständighet, att de många motionerna gått i så olika rigtning, har otvifvelaktigt i icke ringa grad verkat, att frågan jemväl denna gång förblifvit olöst. Den har heller icke nu någon praktisk innebörd, eftersom, enligt hvad vi veta, Första Kammaren redan afgjort densamma på det sättet, att för vännerna i Andra Kammaren af reformen icke återstår annat än att afgifva en opinionsyttring.

Det finnes tvenne sätt för Andra Kammaren att afgifva en sådan opinionsyttring. Det kan ske antingen genom en återremiss till utskottet eller genom ett bifall till herr *Waldenströms* förslag, och då det senare förslaget, så vidt jag kunnat finna, torde hafva de största sympatierna inom kammaren, tillåter jag mig att förena mig med dem, som yrkat bifall till herr *Waldenströms* förslag.

Herr *Rydin*: Frågan synes, att döma af den hittills förda diskussionen, komma att utmyнна i det beslut, att vi skulle antaga herr *Waldenströms* förslag. Men herr *Waldenströms* förslag, hvad innehåller det? Det innehåller att Kongl. Maj:t skall framlägga ett förslag, som är rättvist. Kongl. Maj:t har dervid ingen annan ledning än att följa den debatt, som för närvarande pågår i denna kammare, och att rätta sig efter de olika meningar, som här yttras. Men allt detta är af den beskaffenhet, att det blir ganska svårt för Kongl.

Ang. ändrade Maj:t att få en utgångspunkt för det förslag, som Kongl. Maj:t skulle
vilkor för val- förelägga Riksdagen angående den politiska valrätten. Man säger att
rätt till Andra det endast är fråga om *billiga* anspråk. Hvad är då *billiga* anspråk?
Kammaren. — Man säger att det är *rättvisa* anspråk. Hvad är *rättvisa* anspråk?
(Forts.) — Man har talat om utsträckning af rösträtten. Huru långt skall den

gå? — Somliga vilja sträcka den längre än andra. Är det under sådana förhållanden möjligt att Kongl. Maj:t skall kunna få någon ledning till att framkomma med ett förslag, när meningarna äro så delade, när icke ens motionären sjelf, som är så intresserad af frågan, har anvisat någon grund att bygga förslaget på? Man säger att man skall borttaga den eller den inskränkningen, men huru det skall ske eller hvilka personer, som skola blifva uteslutna från valrätten, det är icke angifvet.

Under sådana förhållanden tror jag icke att det kan vara lämpligt att antaga herr Waldenströms motion. Det kan kammaren göra, men det har icke den ringaste betydelse.

Detta påminner mig om ett annat förslag, som var före under långa tider i riksdagen, nemligen vägfrågan. Det var när jag var ledamot i Första Kammaren, som den ene kom fram med ett förslag, den andre med ett annat, den tredje med ett tredje och den fjerde med ett fjerde förslag, men alla slutade med att instämma med herr Stråle, som icke hade gjort något annat yrkande, än att man skulle vara så god att ändra förordningen angående väghållningsskyldigheten. Nu kom förslaget till Kongl. Maj:t, och då beslöts det, därför att man icke hade precis kännbar mark att stå på, att det skulle hänskjutas till en komité. En komité tillsattes, och sedan den hade sitt utlåtande färdigt, blef kammarkollegium hördt i saken. Så kom förslaget ändtligen från Kongl. Maj:t till Riksdagen, och då vann det icke dess bifall. Detta berodde derpå, att meningarna voro så delade, att den ene ville hafva saken ordnad på ett sätt, den andre på ett annat. Och på samma sätt förhåller det sig med den förevarande frågan.

Nu vill jag visserligen medgifva, att vissa speciella fall finnas, deri riksdagsordningen är mindre tillfredsställande, hvilka fall jag påpekat i en bok jag utgifvit rörande svenska Riksdagen. Men i fråga om att rätta så beskaffade fel i riksdagsordningen säger man alltid: »det der är småsaker, som hafva liten betydelse. Det kanske genom sådana rättelser blir något hundratal röstberättigade, som deraf beröras, men innan man hört att dessa oegentligheter gjort någon större skada, så bör man ingenting göra dervid». — Men riksdagsordningen har dock några sådana mindre olägenheter, hvaraf herr Sven Nilsson nämnde en, som är af ganska stor vikt. Det är likväl icke dem, som frågan nu gäller, utan frågan gäller att utsträcka rösträtten och att taga första steget till den s. k. allmänna rösträtten.

Då man är inne på frågan om den allmänna rösträtten, vet ingen människa hvad det är. Den ene säger att det är det, herr Mankell säger att det är det och herr Waldenström säger att det är något annat, än hvad herr Mankell sagt. Det är någonting obestämdt och sväfvande, och hvarför det är obestämdt och sväfvande, det är därför, att det är så svårt att veta, huru en folkrepresentation skall på bästa sätt organiseras. — Nu säger man, att den skall representera folket.

Hvad är folket? Ja, vill man att folket skall betraktas såsom in- *Ang. ändrade*
 begrepp af alla invånare och, såsom en talare gjorde, anse, att icke *vilkor för val-*
 blott den direkta skatten utan äfven den indirekta skatten skall ut- *rätt till Andra*
 göra grund för representationen, så skulle t. ex. alla de, som förtära *Kammaren.*
 kaffe och socker och som sålunda på medelbart sätt betala skatt till *(Forts.)*
 staten, vara röstberättigade, då utgör hela Sveriges befolkning valmans-
 corpsen, då får man taga med qvinnor och barn, och då kan man
 säga, att äfven dibarnen böra räknas med bland dem, som böra blifva
 röstberättigade. Men detta som jag nu nämnde är sådant som jag
 naturligtvis icke vill tillägga någon bevisande betydelse. Jag skall
 icke heller taga frågan från den synpunkten.

Hvad är då folket? När man talar om folket, hvad är det? —
 Jo, det är folket, organiseradt till stat. Man kan icke tänka sig något
 folk såsom folk, utan att det är organiseradt till stat. Med denna
 uppfattning blir fråga om sättet för folkets organisation till stat, den
 ena eller andra statsorganisationen. Och i en stat med konstitutionelt
 statsskick, der folket blifvit mer eller mindre berättigadt att deltaga
 i statslifvet, att deltaga i statsmagtens utöfning, blir det naturligtvis
 representationsfrågan, som blir den viktigaste: huruledes skall folket
 genom representanter på lämpligaste sätt deltaga i statslifvet? Det
 är nu besvaradt genom vår nuvarande grundlag, och det är besvaradt
 på sådant sätt, att representationen hvilat på demokratisk grund, med
 iakttagande af den moderation i tillämpningen, som hvarje statsform
 fordrar. Det måste nemligen finnas i hvarje slags magt, vare sig
 aristokratisk eller monarkisk eller demokratisk, ett sjelftempererande
 element; och detta sjelftempererande element består deri, att icke alla
 kunna deltaga i magtens utöfning eller vara valberättigade, utan man
 måste göra en utrangering, och då blir frågan: huru skall detta kunna
 ske? Då kommer man till den fordran, att de valberättigade skola
 vara myndige män. Sedermera komma vissa moraliska kvalifikationer.
 Derefter blir frågan: skall det icke finnas några andra kvalifikationer,
 nemligen en någorlunda sjelfständigt ställning, så att de icke blifva
 såsom rön, som drifvas hit och dit af den som tager dem om hand,
 vare sig genom penningar eller på annat sätt. Det är der svårig-
 heten ligger, att kunna träffa just en sådan medborgerlig ställning,
 att den lämpar sig för representation, och det kan uttryckas på olika
 sätt. Det kan uttryckas med stånd; det är en öfvergifven ståndpunkt.
 Det kan uttryckas med klasser, men ej heller det sättet vill man veta
 af. Hvad har man då, som står kvar? Det är något slags exponent
 för en sjelfständig ställning. Det är förmögenhetsställningen, det är
 det, hvarigenom människan visar i den yttre världen sin sjelfständighet
 att deltaga i det politiska lifvet. Detta sjelfständiga deltagande i det
 politiska lifvet är det man söker få såsom grund för representation.
Huruledes detta lämpligen skall kunna ske, på hvad sätt man skall
 kunna definiera och bestämma det, deri ligger svårigheten.

Till följd af de svårigheter, som äro förenade med att göra en
 ändring i det närvarande, till följd af de många olika meningar, som
 korsa hvarandra, har konstitutionsutskottet, när icke någon af dem,
 som säga sig vara särskildt intresserade för rösträttens utvidgning och
 för att andra af de så mycket omtalade arbetarne, än de som nu

Ang. ändrade hafva rösträtt, måtte erhålla sådan, uppställt några bestämda principer, *vilkor för val-* som kunde läggas till grund för att diskutera ett förslag, med skäl *rätt till Andra* frågat: kan man anse att denna representationsfråga är mogen?

Kammaren.

(Forts.)

Men då säger man: dessa arbetare — man säger visserligen: det finnes inga klasser, men oupphörligen räknar man med klasser — dessa arbetare böra väl hafva rösträtt. Ja, alla arbetare böra hafva rösträtt, som hafva en någorlunda själfständig ställning, hvilket uttryckes dermed, att de betala skatt och erlägga sina kommunalutskylder. Om man nu bestämmer, att denna skatt skall utgå för 800 eller 700 eller 600 kronors inkomst, det är en smakfråga i detta fall. Vi hafva nu den siffran 800 kronor. Och det är min öfvertygelse, att hvarje arbetare, som är intresserad af politiska frågor, har den ställningen. Har han icke den ställningen, då står han på samma standpunkt som Sveriges ungdom i allmänhet. De få arbeta sig till en fastare ställning. Det gäller lika väl arbetare som industriidkare, handverkare och bönder. De äro i det stadium i lifvet, då de skola arbeta sig till en själfständig ställning. Men på detta stadium anser man det icke vara lämpligt att använda dem i det politiska lifvet. Hvarför skola s. k. arbetare hafva företräde?

Jag saknar visst icke medkänsla för arbetarne. Men jag tror nästan, att om en arbetare kommer och säger: »Jag skulle önska, att jag kunde få arbete», och han då får till svar: »Jag kan icke gifva dig arbete, men jag skall skaffa allmän rösträtt», han då skulle svara, att det vore att bjuda stenar i stället för bröd. Jag tror, att talet om det politiska intresset hos arbetarne är mycket ofta öfverdrifvet; och det är till följd deraf, som man — äfven om man hyser medkänsla för arbetarne — icke kan anse det vara så betänkligt med de arbetare, som stå under strecket, i fall de få vänta, till dess de komma i den ställningen, att de befinna sig öfver strecket. En författare har sagt, att det som egentligen är det farliga uti demokratin är otåligheten, att man genast vill vinna det mål man sätter för sig. Detta är fullkomligt riktigt. Vill man blott arbeta i lugn, till dess man kommer i en så beskaffad ställning, att man kan erhålla rösträtt, så går allt sin jemna gång, och de dugtige arbetarne komma småningom öfver strecket och blifva dugtige valmän och kunna äfven komma in i representationen. Men icke är det skäl att nu jaga på, så att alla arbetare eller s. k. arbetare få rösträtt — det finnes nemligen åtskilliga slags personer, som kalla sig »arbetare» utan att vara det; det är litteratörer och andra personer i glacéhandskar, som knappt vilja taga en arbetare i hand, men ändå äro med i arbetareföreningar och hålla långa tal om arbetarnes bästa, det är sådana arbetare, som icke hafva lust att arbeta, men som äro roade af att bevista sådana sammanträden, hvarvid man ser att det icke går just så parlamentariskt till. Till följd af dessa förhållanden tror jag, att man icke behöfver i arbetarefrågan så mycket »skyldra gevär» med den politiska rösträttens utvidgning. Det finnes äfven andra personer än arbetarne, hvilkas ställning må tagas i betraktande.

På grund af hvad jag nu anfört anser jag för min del, att kammaren bör bifalla konstitutionsutskottets hemställan.

Herr *Lund* förklarade sig instämma med herr *Rydin*.

*Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.*

(Forts.)

Herr *Hedin* anförde: Herr talman! Jag skall också anhålla att få säga ett par små ord i den föreliggande frågan.

Först vill jag nämna, att det förefaller mig, som om den ärade talare knappast skulle hafva rätt öfvervägt hvad han sade, som nyss yttrade, att, om en rösträttsreform — han bestämde icke närmare hvilken han menade, allmän rösträtt eller en mer eller mindre betydande nedsättning utaf den för närvarande i Sverige stadgade census — kunde komma, såsom jag tror hans ord lydde, de dugliga och aktningvärda arbetarne till godo, han icke skulle hafva något deremot. Men, förklarade han, detta skulle icke blifva händelsen, utan rösträttsreformen skulle komma till godo sådana arbetare, som förtjenade att karaktiseras på ett sätt motsatt det nyssnämnda. Huru kan det nu vara möjligt, att, om Riksdagen och Kongl. Maj:t skulle besluta en rösträttsreform, som antingen gjorde rösträtten vid val till Andra Kammaren oberoende af direkt skatt, eller nedsatte census till något af de belopp, som vid olika tillfällen här föreslagits — huru kan man tänka sig, att den fördelen blott skulle komma hvad han antydde vara de dåliga medlemmarne af Sveriges arbetarebefolkning till godo, men icke de dugliga och aktningvärda? Jag kan ej förklara detta annorlunda — jag vet icke, om hans uttryck gått längre än hans tanke eller ej — än så, att den ojemförligt större delen af Sveriges arbetarebefolkning skulle, enligt hans mening, höra till en annan kategori än de »dugliges och aktningvärdes».

Den siste ärade talaren har mot herr *Waldenströms* förslag, som från så många håll vunnit anslutning, gjort den erinran, att förslaget är obestämdt, för obestämdt för att Kongl. Maj:t med ledning utaf den diskussion, som här egt rum, skulle kunna utarbета ett förslag, hvilket komme att motsvara den verkliga opinionen inom riksdagen. Jag tror, att jag har riktigt återgifvit tankegången i denna del af hans anförande. Obestriddigen är denna anmärkning mot herr *Waldenströms* förslag till en viss grad grundad. Men den är det icke helt och hållet. Ty herr *Waldenströms* förslag bör ses mot bakgrunden utaf de flera, i sjelfva verket icke mycket skiljaktiga yrkanden, som under en lång följd af år hafva blifvit inom riksdagen väckta, stundom af konstitutionsutskottet tillstyrkta och till och med några gånger af Andra Kammaren bifallna. Man har någon ledning uti yrkandena om en nedsättning till ungefär hälften af nuvarande census; om regeringen skulle finna, att den ståndpunkten nu är en öfvervunnen ståndpunkt, har den att, i öfverensstämmelse med den allt mer sig utbreddande opinionen i landet, taga steget fullt ut och föreslå en af direkt skatt oberoende rösträtt vid val till Andra Kammaren. Således, det obestämda i herr *Waldenströms* motion — jag nekar icke, att talaren hade till en viss grad rätt i sin kritik — torde kanske i någon mån försvinna, när man ser detta förslag i sitt historiska sammanhang.

Den ärade talaren torde därför näppeligen hafva rätt, när han säger, att, om Andra Kammaren nu nödvändigt vill uttala sig för herr *Waldenströms* förslag, detta icke skulle hafva någon betydelse. Det tror jag är för mycket sagdt. I allt fall har det den betydelsen,

Ang. ändrade om Andra Kammarens majoritet skulle bifalla herr Waldenströms förslaget, att det dock gifves till känna såsom en opinionsyttring, att man finner det nuvarande tillståndet ohållbart. Och jag för min del förmodar — i motsats mot hvad här till min förvåning sagts — att hvar och en, som kommer att rösta för förslaget, har just denna mening dermed och icke drifver spegelfäktari. — Jag torde kunna förbigå hvad som yttrades om socker och kaffe, eftersom den ärade talaren tillade i något sänkt och parentetisk ton, att detta i sjelfva verket ej hörde hit.

(Forts.)

Den siste ärade talaren tycktes vilja påstå — jag ber honom för-låta, om jag skulle i någon mån hafva missförstått hans ord — att vår grundlag har på ett tillfredsställande sätt besvarat den frågan, huru folket skall genom sina representanter deltaga uti statsmagtens utöfning eller uti lagstiftningen, jag mins ej rätt hvilket ord han använde. Om detta är hans mening, skulle han således icke blott gilla census-rösträtt såsom princip, utan han skulle äfven — och det förvånar mig att höra från en sådan kännare af våra grundlagar — till alla delar gilla det särskilda sätt, hvarpå den censitära rösträtten i *vår grundlag* bestämts. Det förvånar mig. Skälen till min förundran skall jag nämna i det följande.

Han yttrade också, att, om en arbetare komme till honom och sade: »gif mig arbete!» och denne då finge till svar: »arbete har jag icke att gifva eder, men jag skall i stället skaffa eder rösträtt», arbetaren nog skulle tycka, att detta vore att bjuda honom stenar i stället för bröd. Ja, uti det särskilda fallet, när på den anförda frågan gifves ett sådant svar, skulle det nog vara så, men liknelsen träffar icke ett förslag om medgifvande af en medborgerlig rätt åt samtliga Sveriges arbetare. Dervid träffar snarare det svar, som för några år sedan gafs i Belgien, då man förehöll det stora liberala partiet, som så länge suttit vid magten, att det begagnat den i sitt eget intresse utan att tänka på dem, som der stodo under strecket. På den frågan från de sjelfbelätne magtegendes sida: »kommer det att stå bättre till i gruf-distrikten bland de nödlidande, i fall de få rösträtt, och komma de i sådant fall att få mer att äta och dricka?» gafs det svaret: »ja, röstsedelns vapen i arbetarebefolkningens hand skall tvinga de magtegendes att tänka något mindre på eget intresse och något mer på det stora helas!»

Utaf några ord, som förekomma på femte sidan i konstitutionsutskottets betänkande, der utskottet säger att det »upprepade gånger framlagt de skäl», som enligt dess åsigt tala mot en rösträttsreform, skulle man kunna vara frestad att sluta, att det höglofliga konstitutionsutskottet sjelft anser sig lika evigt och oföränderligt, som det är — det medgifver jag gerna — utrustadt, jag säger icke med alla, men med många af de högsta fullkomligheter, allt ifrån dess berömde ordförande ända ned till siste suppleanten; ty utskottet låtsar icke om, att det någonsin varit något annat, än det i dag är. Nu bör visserligen en god patriot — om jag får räkna mig till den klassen — lifligt önska, att konstitutionsutskottet såsom institution må vara evigt, man bör önska detta i samhällsordningens intresse; men att utskottet till sin sammansättning icke är oföränderligt, derför sörjer, om ingen-

ting annat, åtminstone naturens ordning. Om konstitutionsutskottet hade besinnat denna sanning, skulle det både sjelft hafva erinrat sig och kanske äfven påmint kammaren derom, att utskottet icke alltid talat mot hvarje rösträttsreform, att det till och med framlagt ganska goda skäl för en reform af den politiska rösträtten i vårt land. Ja, konstitutionsutskottet skulle kanske hafva gått ett steg längre och erinrat om det i mina ögon ännu mera betydelsefulla faktum, att denna kammare trenne gånger voterat en reform af den politiska rösträtten. Nu, eftersom, såsom jag nämnde, till min stora förundran ett misstroende här uttalats i alldeles oväntade ordalag mot ärligheten och upprigtigheten å deras sida, som förklarar sig vara vänner af rösträttsreformen, erinrar jag mig, att man den tiden utanför Riksdagen utspridde det påståendet, att Andra Kammarens votum i denna fråga icke vore ärligt menadt, att det var dikteradt endast af politiska konjunkturskäl, samt att beslutet kunde genomdrivas endast därför, att man visste, det Första Kammaren i hvarje fall skulle afslå förslag till ändring i den antydda rigtningen. Man utspridde detta och trodde sig finna stöd för denna insinuation i en på sin tid kringlöpande berättelse om ett samtal, som skulle egt rum mellan en dåvarande ledamot i Första och förutvarande ledamot af Andra Kammaren, å ena sidan, samt herr presidenten i — huru skall jag säga — i Kongl. Maj:ts och rikets mest namnkunniga kollegium, å den andra. Samtalet lydde så: »säg mig nu, herr X, — det är presidenten, som frågar — i fall Första Kammaren skyndat sig före Andra Kammaren att antaga konstitutionsutskottets förslag om en nedsättning af röstcensus, huru hade då manne Andra Kammarens beslut kommit att utfalla?» hvarpå herr X, en godmodig, humoristisk och äfven spirituel man, skall hafva svarat: »ja, då, herr president, kan det visst hända, att Andra Kammaren hade sagt nej!» — I mina ögon, herr talman, har berättelsen visst icke varit apokryfisk, men de slutsatser, man deraf dragit, har jag ansett för förtal, och derpå hoppas jag få bekräftelse, innan denna rösträttsdebatt slutar. Jag antager, att några af deltagarne i våra tidigare förhandlingar om rösträttsfrågan — jag ser med nöje, att en af dem har blifvit ledig från en funktion, som förut hindrat honom att deltaga i denna debatt — komma icke blott att vidhålla hvad de förut sagt, nemligen att erkänna nödvändigheten af en rösträttsreform, utan äfven till äfventyrs göra det erkännande, att den halfva reform, som då ifrågasattes, nu är för liten, att den kommer för sent utaf det skäl, att sedan början af 1880-talet några synnerligen märkliga omständigheter hafva tillkommit. Dessa omständigheter heta: afskrifning af grundskatterna, utsträckning af den allmänna värnpligten, påläggande af tullskatt på den fattiges dagliga bröd. Dessa talare skola utan tvifvel finnas benägna att erkänna, att, om vi en gång mot fiendemagt skola försvara den grundskattebefriade jorden, den styrka icke förslår, som jordegarna allena kunna uppställa, icke ens om samtliga Sveriges mjölnare till deras hjälp ginge man ur huse, utan att man också måste taga arbetareskarornas bistånd i anspråk.

Konstitutionsutskottet har gjort ett litet medgifvande på sid. 6 i dess betänkande, der utskottet säger, att »hvarje på förmögenhets-

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.
(Forts.)

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.
(Forts.)

förhållanden grundad begränsning för utöfvande af medborgerliga rättigheter i viss mån är godtycklig». Ja, detta är en alldeles banal sanning, som det knappast var nödigt att här omtala. Vigtigare för denna frågas belysning hade varit, om utskottet tillsett, huruledes den censitära rösträtten är i vårt land bestämd, ty dermed att man säger, att en viss godtycklighet »alltid följer med» den censitära rösträtten i allmänhet är just icke mycket sagdt, och jag vill tillägga, att dermed är icke den svåraste anmärkningen mot vår census anford. Men om utskottet velat granska den census, som våra grundlagar uppställt, hade det kanske icke kommit att hålla våra nuvarande grundlagsbestämmelser i ämnet för så fullkomliga eller åtminstone oklanderliga, som det nu tyckes göra.

Om vi till en början blott hålla oss till bestämmelsen i 14 § riksdagsordningen om rösträtt på grund af inkomst utaf kapital och arbete, der vi läsa, att sådan rätt medgifves den, som skattar för en upptaxerad inkomst af 800 kronor om året, samt sedan erinra oss, att man dervid helt tyst och stilla utgått från den förutsättningen, som gäller i dag, men kan förfalla i morgon, att bevilning efter andra artikeln, såsom man förr kallade det, eller för inkomst utaf kapital och arbete, skall utgå med *en* procent, ehuru det icke är sagdt att detta skall räcka i evighet, utan att sådana tider kunna komma, då bevilningen höjes från en till två, tre, fyra eller fem procent, huru står det då till med den garanti, som egaren utaf en inkomst af 800 kronor trott sig hafva i 14 § riksdagsordningen, nemligen att äfven *han* skall få lägga sin röstsedel i urnan vid val af riksdagsman? Sedermera, om vi vidare besinna, att till den procentskatt utaf kapital och arbete, som pålägges oss, kommer, såsom en ytterligare census, den kommunala repartitionsskatten och att denna kan i en stadskommun utgöra 2 kronor och i en annan 5 kronor per bevilningskrona samt att skilnaden i detta fall uti de olika landskommunerna kan — jag erinrar mig icke, hvad den sista kommunalstatistiken säger — vexla åtminstone mellan 10 öre på det ena hållet och 100 öre pr fyrk på det andra, så befinnes, att den census, på grund af hvilken svenska medborgare skola ega deltaga i val af riksdagsman till Andra Kammaren, är så olika, att utaf två personer med absolut lika inkomstbelopp för året, får den ene rösträtt, när han betalar en debetsedel på sammanlagdt belopp af 9 till 10 kronor, under det att den andre icke har rösträtt, med mindre han betalar 40 till 50 kronor. Då gör jag den frågan: kan det verkligen vara en på tillfredsställande rätt bestämd censitär rösträtt — förutsatt att man går in på den i princip —, som vid tillämpningen faller så olika ut, kan den erkännas såsom ett förnuftigt vilkor för utöfvande af en medborgerlig rätt? Dertill skulle också kunna läggas den betraktelsen, att det beror af oansvariga valda taxeringsmyndigheters godtfinnande — och jag uttalar, herr talman, här icke ett löst ord, ty jag har skrivit tjugtals, på tillförlitliga data grundade besvärsskrifter i denna väg — huru vida den eller den personen, som har fullt ut den inkomst, som grundlagen fordrar och äfven skattat i årtal för detta belopp, skall få behålla sin rösträtt, eller om han skall nedflyttas under strecket inemot ett stundande riksdagsmannaval.

När en gång den dag kommer, och den är enligt min tanke icke mycket afägsen, då Andra Kammaren beslutar en rösträttsreform, så kommer denna icke att stanna vid en nedprutning af den nuvarande censusbestämmelsen, utan den kommer att gå derhän, att kammaren yrkar politisk rösträtt till Andra Kammaren oberoende af direkt skatt. Det kan dröja något ännu, men jag tror icke, att det kommer att dröja länge. Och när Andra Kammaren en gång funnit, att detta är rättvisa, när Andra Kammaren upprepar det härrop, som första gången hördes för 129 år sedan, och för hvilket England förlorade sina amerikanska kolonier, nemligen *beskattning utan representation är tyranni!*, då är segern i sak vunnen, äfven om den formaliter dröjer något. Man skall kanske säga: »Första Kammaren och konungamagten, se der den mur, mot hvilken dessa böljor skola bryta sig!» Men jag, herr talman, säger: det har ingen fara, ty dessa båda magter skola efter någon, icke mycket lång tvekan finna, att för dem finnes ett intresse, som öfverväger allting annat, nemligen hänsynen till sjelfbevarelsesdriftens fordringar.

Jag har nu uttalat min mening, som är, att det slutliga målet, rösträttsreformen såsom definitiv, är rösträtt till Andra Kammaren oberoende af direkt skatt. Emellertid skall jag, för att för min del få deltaga i en opinionsyttring, anhålla att få instämma med dem, som yrkat bifall till herr Waldenströms förslag.

Herr Redelius: Efter här har talats så mycket om opinionsyttringar och många talare hafva lagt vikt derpå, skall jag också be att för min ringa del få uttala en opinion. Jag gör det på basis af det bestående, och jag hoppas, att den talare, som nämnde »reaktionär ställning», icke skall beskylla mig för att vara reaktionär, då jag ställer mig på det bestående.

Jag vill erinra om, att sistlidne Riksdag afgjorde en med nu föreliggande likartad fråga om rösträtten med, som jag vill minnas, 101 röster mot 47. Då jag tänker på, att det hufvudsakligen är samma personer, som nu finnas i denna kammare, hvilka då fattade detta beslut, och, så vidt jag kan förstå, ingenting synnerligt inträffat, som kunnat gå i den riktningen att omstämma kammarens flertal till förmån för det man då ogillade, så vågar jag antaga, att resultatet nu blir detsamma.

Hvad beträffar sjelfva saken i fråga eller skälen till instämmande i herr Waldenströms skrifvelseförslag, så kunna de, så vidt jag fattat den långa diskussionen, sammanfattas till två, af hvilka man synnerligen betonat *ett*. Man har nämnt orden »*rättvisa och billighet*» och talat om rättvisa och billighet *så*, som om rättvisan skulle fordra rösträttens utsträckning eller det politiska streckets borttagande. Jag skall tala vidare derom sedan.

Det andra motivet, som anfördes, har varit »*räddhåga*» i en eller annan form. Men derom, såsom något på sidan liggande, beder jag att kort och godt få förklara, att jag har alls ingen anledning att frukta *ordentliga* arbetare, sådana arbetare, som man af flere talare hört så mycket *berömmas*. För *sådana* finnes ingen skälig anledning till fruktan.

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.
(Forts.)

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.

(Forts.)

Jag ber nu att få återkomma till talet om »rättvisa och billighet» och hålla mig dervid ett litet grand.

Hvad har man egentligen för *rättighet* t. ex. att sitta här eller att votera något här? Har man någon annan rätt, än den man fått sig *gifven* af andras förtroende i mer eller mindre mån. Hvarför har samhället, våra föregående lagstiftare, stadgat census? Jag ber att få nämna några ord derom. Jag vill göra det genom en liknelse från det enskilda lifvet, emedan jag menar, att det är en viss likhet, en viss analogi, mellan det enskilda lifvet och statslifvet. Om någon eger ett hus, en stadsfastighet, hvem skall efter billighetshänsyn eller på grund af rättvisa hafva det *afgörande* ordet i fråga om dess användning, om icke egaren? Är det en jordfastighet, hvem bör efter rättvisa och billighet ha afgörande ordet om dess brukande och begagnande, om icke egaren? Han bör ju ega att bestämma, om han vill sjelf nyttja den eller aflåta den i andra händer. Om någon genom arbetsamhet förtjänat något, bör icke då denne råda öfver sin förtjenst i främsta rummet? Af sådan orsak, att hvar och en på grund af rättvisa och billighet bör ega att i första hand råda öfver sin egendom, så bör ju också staten få göra det. De, som hafva någonting, böra hafva afgörande ordet. Jag vill särskildt upprepa hvad jag förr en gång sagt i denna del. Det finnes särskilda skäl till att de, som innehafva rikets fastigheter, böra få hafva det afgörande ordet. De kunna nemligen icke taga dessa med sig i farans stund och gifva sig af till andra orter; de måste förblifva, der de hafva sin fastighet och lida hvad som påkommer dem. Men den, som icke har någon sådan, utan är alldeles lös, han kan mycket lättare gifva sig undan faran. I denna omständighet ligger en garanti för att de, som hafva något att förlora och äro bundna vid fastigheten, måste vara mera angelägna om en lugn utveckling, och icke lätteligen vara med om sådant, som kan medföra omhvälfningar eller farliga kastningar i samhällslifvets utveckling. De, som icke hafva sådana intressen, kunna ju såsom enskilda människor vara lika goda, men de ha icke samma intresse i afseende på samhällslifvets lugna utveckling. Deri ligger något, som förtjenar att man tager vara på, och jag vill upprepa det, då ingen talare tillföre nämnt detta skäl i afton.

Någon sade — jag vet knappt, om det är lämpligt att orda mycket derom — någon sade, att »arbetarne i hans valdistrikt» vore så och så. Jag vill nämna i förbigående, att i mitt valdistrikt vet jag icke, om det finnes annat än arbetare, ty alla, som bo der, äro arbetare på ett eller annat sätt, så många som hafva någon arbetsförmåga; och att härvid göra någon skilnad är mycket svårt.

Jag yrkar emellertid afslag på föreliggande motion.

Herr Norén: Det förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t, som herr Waldenström framställt, kan ju vara ganska tilltalande, men jag anser då att konsekvensen äfven fordrat, att han i detta skrifvelse-förslag yrkat på, att människovärdet fått komma till sin rätt äfven i fråga om förhållandet mellan landsbygdens och städernas representationsrätt. En representant från landet representerar nu i medeltal 4 gånger så många personer som en stadsrepresentant. Jag tycker emellertid,

att rättvisan fordrar, att landsbygden blefve lika starkt representerad som städerna. Under sådana förhållanden skulle jag icke vara det ringaste rädd att släppa tömmarne lösa åt arbetarebefolkningen i städerna, ty då skulle antalet representanter från landsbygden växa så pass, att de agitatorer, som — derom är jag fullkomligt övertygad — skulle komma in i riksdagen från de stora städerna, skulle blifva fullständigt magtlösa, och då vore det ingen fara.

Men nu, när man med knapp nöd fick igenom såsom hvilande ett förslag, som bestämde en viss proportion mellan landsbygdens och städernas representanter, kan jag icke gå in på beviljande af allmän rösträtt. Jag har under förlidet års riksdag varit med om att ned-sätta census till 700 kronor, men derpå ansåg jag icke lönt att tänka i år, och detta är orsaken, hvarför jag icke reserverat mig. Som sagdt, då icke människovärdet får komma till sin rätt i fråga om förhållandet mellan lands- och stadsrepresentanternas antal, så anser jag det icke innebära någon större orättvisa, att de, som nu stå under strecket, fortfarande få göra det. Skall rättvisa skipas, så skall den skipas åt alla sidor. Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Bexell: Då herr Mankells motion föll, tog jag för gifvet, att kammaren ansåg, att han gick för långt eller var för radikal. Någon visshet derom kunde jag emellertid icke få, ty någon diskussion förekom icke.

När sedan herr Waldenström uppträdde, så gick han längre än herr Mankell, i det han nemligen tadelade denne för att han undantagit de personer, som icke rädde öfver sig och sin egendom. Då det nu är fråga om, att kammaren skulle hos Kongl. Maj:t anhålla att med ledning af de yttranden, som af denna kammare under diskussionen blifvit fälda, utarbета och för Riksdagen framlägga förslag i denna fråga, så är det naturligtvis kammarens mening att gå vida längre och yrka vida mer af Kongl. Maj:t, än hvad herr Mankells motion innehöll. När det så är, har jag ingenting deremot, utan får förklara, att jag förenar mig med herr Waldenström.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de framställda yrkan-dena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å densamma och bifall i stället till den ifrågavarande motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voterings-proposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt under mom. b) af utlåtandet n:o 9, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren, med afslag å utskottets nämnda hem-ställan, bifallit herr P. Waldenströms i ämnet väckta motion.

Ang. ändrade
vilkor för val-
följd rätt till Andra
Kammaren.

Röstsedlarne uppräknades och visade 95 ja och 94 nej; varande i följd häraf utskottets hemställan af kammaren bifallen.

(Forts.)

Sedan herr talmannen tillkännagifvit utgången af omröstningen, begärdes ordet af

Herr Persson i Mörap, som yttrade: Då jag icke uttalat mig i den nu af kammaren afgjorda frågan, anhåller jag att få till kammarens protokoll antecknadt, att jag röstat nej, och jag ber att dertill få lägga äfven den förklaringen, att jag genom denna omröstning konsekvent vidhållit samma uppfattning jag under loppet af 21 riksdagar haft i frågan.

I detta yttrande instämde herrar *Hansson* i Solberga, *Johansson* i Noraskog, *Folke Andersson*, *Schöning*, *Larsson* i Berga, *Olsson* i Sörnäs, *Ollas A. Ericsson*, *Tysk* och *Andersson* i Hasselbol.

Härefter anförde:

Herr Gumælius: Äfven jag anhåller att få anmäla min reservation mot det nu fattade beslutet, och jag ber dervid att få erinra om, att det från den ena sidan har varit många talare, som gerna velat uttrycka sin mening i denna fråga, men att från den andra sidan flertalet endast genom den tysta röstsedeln velat gifva sin vilja till känna.

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Elgered, *Truedsson* och *Jansson* i Krakerud.

Mom. c).

I detta moment hemställde utskottet, att herr *Bruses* motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Bruse begärde ordet och yttrade: Jag har begärt ordet endast för att i korthet gifva till känna min ståndpunkt i detta afseende. Med den kännedom, som jag hade om så väl konstitutionsutskottet som majoriteten inom både Första och Andra Kammaren, och med tanke på, att Riksdagen i allmänhet visat sig böjd att besträda de partiella reformernas väg, ansåg jag, att man genom att begära litet möjligen skulle röna tillmötesgående och taga ett litet steg mot det åsyftade målet för min önskan, nemligen att få valrätten utsträckt så, som i herr Peterssons motion är föreslaget, eller att hvar och en, som eger rösträtt vid kommunalstämma, äfven skulle vara berättigad att deltaga i val af riksdagsmän i Andra Kammaren.

I likhet med herr Rydin har jag den öfvertygelsen, att rösträttsfrågan är allt för mycket uppskrufvad, men det kan väl hända, att han dermed menar något annat än jag. För min del anser jag, att frågan är för mycket uppskrufvad, så att det behöfs att skrufva ner

den något. Och i den afsigten är det, som jag röstat för herr Wal-
denströms motion, hvilket jag härmed ber att få gifva till kända.
Jag har intet yrkande i afseende å den föredragna punkten.

Ang. ändrade
vilkor för val-
rätt till Andra
Kammaren.

(Forts.)

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

I fråga om *mom. d*), innefattande utskottets hemställan, att herr
Peterssons i Brystorp motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd
föranleda, anförde:

Herr Petersson i Brystorp: I slutet af sitt betänkande har
konstitutionsutskottet yttrat: »Vidare vill utskottet emot motionärens
förslag erinra, att om Riksdagen skulle finna ändring nödig i fråga
om riksdagsordningens bestämmelser angående den politiska rösträtten,
torde inom riksdagen ej saknas tillräckliga krafter för de nya stad-
gandenas formulering. Grunden till att intet af de månfaldiga än-
dringsförslagen i ifrågavarande afseende hittills vunnit Riksdagens bifall
är, enligt utskottets åsigt, att söka deri, att Riksdagen ej ansett en
ändring nödig, och kan utskottet för den skull ej finna skäl vara för
handen att tillstyrka det af motionären framställda förslag». Till följd
af detta uttalande skall jag söka att i någon mån visa ohållbarheten
och orättmätigheten i nuvarande riksdagsordnings bestämmelser an-
gående rösträtten.

I min motion har jag icke yrkat, att rösträtten skulle utsträckas
till andra än dem, som erlægga bevillning till staten. Alla, som er-
lägga bevillning till staten, hafva redan rösträtt i fråga om val af
ledamöter i Första Kammaren, om den också utöfvas indirekt, och att
de äro uteslagna från valen af ledamöter i Andra Kammaren, anser
jag så mycket mera oegentligt, som denna kammare företrädesvis be-
nämnes den folkvalda, hvarför också rösträtten vid valet af dess leda-
möter synes mig böra vara mest utsträckt.

Det är en gammal regel att med skyldigheter böra följa rättig-
heter, men med nu gällande bestämmelser om rösträtten tror jag icke,
att så är förhållandet. De personer, som jag yrkat skulle få politisk
rösträtt, erlægga bevillning, men hafva nu ända icke denna rätt. Enligt
regeringsformen eger svenska folket ännu sin urgamla rätt att sig
sjelft beskatta, men de, som stå under det så kallade strecket, hafva
icke någon sjelfbeskattning, ty beskattningen sker genom åtagande af
bevillning, och denna bevillning bestämmes af de ombud, som äro in-
valda i riksdagen. Nu få de, som icke hafva någon rösträtt, icke välja
riksdagsmän och de sakna således ombud vid beskattningens bestäm-
mande, hvilket ju innebär en stor orättvisa. På denna grund anser
jag att de, som utgöra bevillning, äfven må åtnjuta rösträtt eller ock
i annat fall befrias från sin bevillning.

Såsom herr Sven Nilsson antydte, skulle existensminimum kunna
sättas så högt för bevillnings erläggande, att de, som nu hafva rösträtt,
skulle gå miste derom. Jag tror dock icke att detta är så farligt, ty
den kommunala beskattningen hvilat på bevillningens grund, och de
kommunala skatterna äro så höga, att man icke behöfver frukta, att

Ang. ändrade man skall gå ned så långt med befrielse från bevillning, som nu är vilkor för val- bestämdt för dess erläggande.

rätt till Andra
Kammaren.

(Forts.)

Att den nuvarande rösträtten icke heller hvilar på beskattningen, kan visas genom exempel. En person har sålunda en egendom, uppskattad till 1,000 kronor; han betalar därför 30 öre i bevillning och har sålunda rösträtt. En annan person, som på femtio år eller på lifstid innehar en förpantningslägenhet uppskattad till 1,000 kronor, han får också erlagga bevillning med 50 öre, men han får icke någon rösträtt. Detta är en oegentlighet; och då jag icke kan frångå den principen, att med skyldigheter böra följa rättigheter, skulle jag ha stora skäl att yrka bifall till min motion, men då herr Waldenströms motion, för hvilken jag röstade, icke gick igenom, anser jag mig icke böra göra något yrkande.

Herr Pettersson i Hamra antydde, att det vore godt, att vi hade Första Kammaren. Jag begriper icke, huru han kan tro, att min motion vill rubba Första Kammaren, ty jag har ju blott påyrkat en ändring i fjortonde paragrafen regeringsformen, som icke handlar om Första Kammaren.

Han talade sedan om småfolket, att de icke äro mogna för rösträtten. Ja, om den saken kan man säga hvarje handa. Jag har talat med personer, som icke haft 500 eller 600 kronors inkomst om året, och de hafva ofta varit mycket klokare både i politiskt och andra hänseenden än de, som haft 1,200 kronors inkomst. Derfor är det icke skäl att förvägra dessa rösträtt, emedan de äro fattiga, ty de kunna bilda sig åsikter så väl som de rike.

Jag vill emellertid icke göra något yrkande.

Herr Bruse: Då motionären icke gjort något yrkande, skall jag be att få yrka bifall till hans motion.

Härmed var öfverläggningen slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

I mom. e), som härefter föredrogs, hemställde utskottet, att herr Johanssons i Strömsberg motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Ordet begärdes af motionären, herr Johansson i Strömsberg, som anförde: Jag inser mycket väl att det gent emot konstitutionsutskottet är omöjligt att nu tänka på att vinna bifall till min motion, men jag tycker dock att det är bra underligt, att utskottet icke velat vara med om den lilla ändring, jag begärt. Jag har ju icke begärt annat, än att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhänga, att Kongl. Maj:t ville efter föregående utredning inför densamma framlägga förslag till ändrad lydelse af 14 § riksdagsordningen i syfte att bereda valrätt till Andra Kammaren åt s. k. lägenhetsinnehafvare och delegare i bostadsföreningar, så snart deras innehafvande lägenheter eller bostadsandelar uppgå till ett taxeringsvärde af minst 1,000 kronor. Dessa personer innehafva ju det kapital, som grundlagen fordrar för utöfvande af valrätt, men ändå få de icke någon sådan rätt. Många

af dessa lägenhetsinnehafvare hafva, till exempel på 49 års tid för-^{Ang. ändrade} pantat en jordbit och derå uppfört byggnader, taxerade till 4 à 5,000^{vilkor för val-} kronor, utan att dock få någon politisk rösträtt, emedan de sakna^{rätt till Andra} eganderätt till jorden. En annan åter, som köpt ett halft tunnland^{Kammaren.} jord och derpå byggt upp ett hus, hvilket kostar, kanske högst, 1,000 kronor, han har rösträtt. Jag tycker, att den förre borde hafva det lika väl som den senare, och jag förvånar mig öfver, att konstitutionsutskottet icke kunnat gå denna min begäran till mötes.

Om det finnes någon, som till äfventyrs tror, att jag icke menat allvarligt, då jag framlade min motion, så försäkrar jag nu, att det är mitt fulla allvar och min önskan att få igenom den deri föreslagna förändring, till hvilken jag nu yrkar bifall.

Häruti instämde herr *Larsson* i Berga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Beträffande härefter *mom. f)*, deri utskottet hemställt, att herr *Broströms* motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, anförde:

Herr *Broström*: Sedan kammaren nu med en rösts öfvervigt fattat beslut att icke vidtaga någon ändring i de bestående grunderna för rösträtt till Andra Kammaren, så kan det icke falla mig in att göra något yrkande med anledning af min motion, synnerligast som jag röstat för det af herr *Waldenström* yrkade skrifvelseförslaget. Dock ber jag att få till protokollet antecknadt, att min öfvertygelse är i år densamma, som jag från denna plats uttalade i fjor; och då utskottet i hufvudsak, såsom skäl för sitt afslag, hänvisat till sina utlåtanden under föregående riksdagar, så skall äfven jag be att få hänvisa till hvad jag förut yttrat i denna fråga. Jag anser att det hade varit välbetänkt, om utskottet egnat frågan en större uppmärksamhet.

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr *Lundberg*: Jag ber att få tillkännagifva, att jag med hufvudsakligt afseende å herrar *Peterssons* och *Broströms* motioner röstat för bifall till herr *Waldenströms* förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. g).

Bifölls.

§ 2.

Föredrogs och bifölls statsutskottets utlåtande n:o 10 a, med anledning af två af Kongl. Maj:t aflättna propositioner angående pension å

allmänna indragningsstaten åt sergeanten vid värfvade arméns disciplin-kompani C. J. Welander och angående tilläggs pension för jägmästaren i Skellefteå revir O. E. H. Grahl.

§ 3.

Likaledes biföllos bankoutskottets härefter, hvart för sig, föredragna memorial:

n:o 11, angående afskrifning ur riksbankens hufvudkontors räkenskaper af åtskilliga fordringar; och

n:o 12, angående afskrifning ur afdelningskontorets i Kalmar räkenskaper af tre stycken fordringar.

§ 4.

Härefter föredrogs och bifölls lagutskottets utlåtande, n:o 40, i anledning af väckt motion om ändring i 57 § af förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

§ 5.

Ang. formen för äktenskapsafslutande. I ordningen förekom dernäst lagutskottets utlåtande, n:o 41, i anledning af väckta motioner angående formen för äktenskaps afslutande.

Till lagutskottets handläggning hade Andra Kammaren hänvisat två särskilda, inom nämnda kammare af herr *P. Waldenström* afgifna motioner, n:o 199 och n:o 200, hvilka båda rörde formen för äktenskaps ingående.

I motionen n:o 200 hade herr Waldenström föreslagit, »att Riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i kongl. förordningen den 31 oktober 1873, att dess § 5 må få följande lydelse: Äktenskap — — — — — Samma lag vare i fråga om äktenskap emellan bekännare af främmande kristen troslära och medlem af svenska kyrkan. *Äro kontrahenterna medlemmar af svenska kyrkan men icke åstunda kyrklig vigsel, må deras äktenskap afslutas inför borgerlig myndighet.* Der ingendera tillhör o. s. v. — — —

Under *punkten 1* af föreliggande utlåtande hemställde emellertid utskottet, att ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr *P. Waldenström*: Ehuru det börjar blifva sent på qvällen, skall jag dock bedja att få säga några ord i anledning af det utskottsutlåtande, hvaruti min nu förevarande motion afstyrkts. Jag har önskat en sådan förändring af nu gällande lag, att medlem af svenska kyrkan, som icke åstundar kyrklig vigsel, må kunna få sitt äktenskap afslutadt inför borgerlig myndighet. Jag har gjort detta på den grund, att det borgerliga äktenskapets giltighet redan är i vår lagstiftning erkänd. Under sådana förhållanden synes det mig nemligen, som skulle det

för staten vara alldeles likgiltigt, om äktenskapet afslutes under den ena eller den andra formen. Att nu tvinga sådana, som icke vilja hafva kyrklig vigsel, att taga emot densamma, synes mig vara den allra största orimlighet, man kan tänka sig.

Ang. formen
för äktenskaps
afslutande.
(Forts.)

Jag skall anföra ett exempel. Jag träffade, några veckor sedan jag hade väckt min motion, en prestman, som sade: »Jag skall om-tala för dig en händelse, som inträffat i min verksamhet. Det kom ett par till mig för att vigas. Mannen var en fullkomlig gudsförnekare. Han uttryckte ock sitt förakt för den kyrkliga vigseln och allt, hvad dertill hörde. Jag frågade honom: kan du då icke tro, att det kan ligga någon välsignelse i våra förböner? — Nej, sade han, det kan jag visst icke? — Nå, hvad tänker du om vigseln? — Jo, att det är bara skräp. — Hvarför begär du den då? — Jo, därför att jag är döpt och konfirmerad och icke kan få mitt äktenskap afslutadt på annat sätt, då äfven min hustru är döpt och konfirmerad».

Jag hemställer till herrarne, om det kan vara till fördel för någon att påtvinga sådana kontrahenter den kyrkliga vigseln. Icke kan det vara till nytta för staten eller den borgerliga rättsordningen, såsom utskottet säger, ty omsorgen för rättsordningens upprätthållande måtte väl blifva tillfredsstäld lika väl genom det civila som genom det kyrkliga äktenskapet. Icke kan det vara till nytta för kyrkan, ty hon måste väl vara angelägen derom, att *det blir sanning* i hennes handlingar, men en *påtvingad* kyrklig handling är i stället ett uppenbart förtrampande af sanningen. Icke kan det heller vara till fördel för kontrahenterna att tvingas att emottaga en kyrklig vigsel, hvilken de i sitt hjerta förakta. Slutligen kan jag icke heller tänka mig, att prestmannen, som skall förrätta denna vigsel, kan finna det synnerligen behagligt att af sin embetspligt nödgas tvinga sig på personer, som äro färdiga att spotta både honom, hans Gud och hans embete i ansigtet. Jag kan icke förstå, hvem som skulle vinna på sådant, om icke lögnens fader, och honom bör väl åtminstone svenska statskyrkan icke hjälpa. Men om nu detta stadgande icke är till nytta för någon, så kan jag icke fatta, hvarför man ändock skall behålla detsamma och icke lemna personer, som begära det, frihet att ingå sitt äktenskap inför borgerlig myndighet.

Utskottet säger, att den ena formen naturligtvis måste erkännas såsom regelmessig och den andra blifva ett undantag. Erkänner man således civiläktenskapet såsom regel, måste det kyrkliga äktenskapet blifva undantag och tvärt om. Jag förstår alls icke, hvarför man skulle behöfva betrakta det ena såsom regel och det andra såsom undantag, ty man kan mycket väl göra båda likställda. Så är det t. ex. i Amerika. Der öfverlemnas det åt kontrahenternas fria skön att ingå sitt äktenskap antingen genom kyrklig vigsel eller inför fredsdomaren.

Emellertid, icke skall jag mycket fäktas för det här. Det har blifvit ett besynnerligt öde för mig att uppträda såsom patronus för svenska statskyrkan här i Andra Kammaren. Många hafva klandrat mig därför. Men nog må jag hafva rättighet att göra så mycket godt emot henne, att jag i min mån försöker motarbeta en så uppenbar lögn och orättfärdighet, som den kyrkliga vigseln blir för dem, som förakta den. Men är statskyrkan sjelf icke mån om sanning i

Ang. formen sina handlingar, så låt gå. Jag skall icke söka påtvinga henne den.
för äktenskaps Derför, herr talman, skall jag icke heller göra något yrkande.
afslutande.

(Forts.)

Herr *Eriksson* i Elgered instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Punkten bifölls.

Punkten 2.

I 15 kap. 11 § kyrkolagen stadgas: »De, som intet kunna råda sig eller de sina, skola i tid låta deras själasörjare förnimma, när de eller deras anhörige vilja trolofvas, att han må varna dem för de hinder, som dem till skada af skyld- eller svågerskap kunna i vägen ligga; och skall ingen trolofvas, som icke kan Lutheri Catechismum och hafver begått Herrans nattvard.»

Då förbudet mot trolofning för den, som icke begått Herrans nattvard, gjorde det omöjligt för personer, hvilka, ehuru de ej utgått ur svenska kyrkan, icke inom densamma begått nattvarden, att ingå ett laggiltigt äktenskap, och antalet sådana personer på senare tiden betydligt ökats, utfärdades förordning angående äktenskaps afslutande i visst fall inför borgerlig myndighet den 15 oktober 1880, hvilken förordning är af följande lydelse:

»Vill någon, som ej blifvit döpt eller som icke inom svenska kyrkan begått Herrans nattvard men icke heller tillhör främmande trossamfund, ingå äktenskap, må det afslutas inför borgerlig myndighet i den ordning och med tillämpning af de föreskrifter, som, angående borgerligt äktenskap af främmande trosbekännare och hvad i sammanhang dermed så väl i afseende å lysning som för öfrigt bör iakttagas, äro stadgade i förordningen den 31 oktober 1873.»

I motionen n:o 199 föreslog motionären, att Riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i kongl. förordningen den 15 oktober 1880, att orden »eller inom svenska kyrkan begått nattvarden» skulle ersättas med följande ord: »eller icke eger nöjaktig kristendoms-kunskap».

Utskottet hemställde emellertid, att icke heller denna motion måtte vinna Riksdagens bifall.

Häremot hade i afgifven reservation herr *A. Lilienberg*, med hvilken herrar *H. Claëson*, *J. Smedberg*, *H. Andersson* i Nöbbelöf och *C. Persson* i Stallerhult instämt, hemställt:

att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af gällande lagstiftning angående afslutande af äktenskap emellan medlemmar af svenska kyrkan, att vilkoret att hafva begått Herrans nattvard ersättes af att vara berättigad till konfirmation och nattvardsgång samt att emellan dem, som icke äro sålunda berättigade, äktenskap må afslutas inför borgerlig myndighet.

I fråga härom anförde:

*Ang. formen
för äktenskaps
afslutande.
(Forts.)*

Herr P. Waldenström: Då reservanternas inom utskottet, ehuru med andra ord, framställt samma yrkande som min motion innehåller, skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Eriksson* i Elgered instämde häruti.

Herr Göransson yttrade: På grund af erhållen ledighet från riksdagsgöromålen har jag icke varit i tillfälle att i lagutskottet deltaga i slutliga behandlingen af denna fråga och därför icke heller varit i tillfälle att instämma i herr Lilienbergs reservation. Inom utskottet har jag dock varit af den åsigt, reservanternas uttalat, och håller fortfarande på densamma. Jag kan icke finna det nyttigt eller nödigt att bibehålla ett lagstadgande, hvarigenom personer kunna förledas att, tvärt emot hvad deras samveten bjuda, begå Herrans heliga nattvard, oaktadt deras sinnesbeskaffenhet icke passar därför. Jag anser att nattvardens begående är en så allvarlig handling, att den icke bör utgöra villkor för erhållande af några borgerliga rättigheter eller fördelar. På grund häraf ber jag att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Lilienberg: Jag har endast begärt ordet för att yrka bifall till min reservation.

Herr Redelius: Jag ber att få yrka bifall till utskottets betänkande och derjemte att utöfver de skäl, utskottet anført, få anföra ännu ett, som just berör den punkt, hvarom motionären sjelf talat, nemligen borttagandet af nattvardsbegäendet såsom villkor för erhållande af kyrklig vigsel, och i hvars ställe skulle sättas nöjaktig kristendoms-kunskap. Jag ber att få påpeka ett förhållande, som ligger i öppen dag och för en hvar är bekant, att betyg om kunskaper icke är något, som beror endast på frivilligt val. I all undervisning finnes något moment af tvång. Man råder icke sjelf deröfver, icke helt och hållet öfver det vitsord man får. Men nattvardsgången åter är en fri handling. Dertill får ingen tvingas och dertill tvingas ingen heller. Jag är äfven lifligt öfvertygad om, att ingen prestman, så vidt jag känner till saken, skall tvinga någon dertill. Tvärt om upplyser han hvar och en derom, varnar, manar och förmanar just på den basis, att nattvardsgången är en frivillig handling. Om man nu vill tala om myndighetsförklaring af någon, när man såsom nu har att välja blott emellan dessa två saker, nemligen nöjaktig kristendoms-kunskap och nattvardsgång och måste välja dem emellan för att bestämma af hvilketdera den kyrkliga vigseln skall göras beroende, måste man ovilkorligen stanna vid nattvardsgången. Tager man bort det sistnämnda villkoret och sätter det andra i stället, då har man fått något, som de personer, hvilka sjelfva gjort ändringen, skola finna icke vara fullt önskligt. Men icke nog härmed, både prest och församling skulle komma i en mycket svår ställning, ty hvem skall gifva betyg om nöjaktig kristendoms-kunskap, om ej presten? Och om presten ej anser

Ang. formen för äktenskapsmotionärens förslag; man blir ju beroende af en prests vitsord. Det avslutande. Jag tror, att endast detta är tillräckligt skäl för afslag å motionen.
(Forts.)

Jag ber att få tillägga, att hvad sjelfva vigseln beträffar, är den visserligen från en sida en kyrklig handling, men äktenskapet är ingen kyrklig handling. Äktenskapet är ett fritt aftal. Det har inom kristna kyrkan alltid erkänts från begynnelsen och till nu, och det är äfven erkänt af vår lagstiftning. Jag vill också gifva herr Waldenström rätt, då han säger, att äktenskapet är en borgerlig inrättning och en verldslig sak, men det är dock för familj och samhälle en så vigtig sak, att det bör på allt sätt omgärdas och hållas i helgd, om det skall verka det goda, som det är egnadt att medföra. För sådant ändamål har från långt förflutna tider den seden varit, att presten vid detta tillfälle erinrar kontrahenterna om deras inbördes pligter och på samma gång gifver dem den välsignelse, som äktenskapets stiftare velat gifva. Något annat ligger icke i den kyrkliga vigseln än en erinran om äktenskapets förpligtelser och meddelandet af Herrans välsignelse. Jag skall för min del bekänna, att jag icke förstår, huru detta kan kränka någons samvete, icke ens den religionslöses. Äfven om han icke frågar efter vare sig kyrklig eller kristlig lag, så förstår jag icke, att hans *samvete* kan kränkas af, att man läser välsignelsen öfver honom och erinrar honom om att han genom äktenskapet får pligter och förbindelser, som han skall uppfylla, om han vill vinna äktenskapets alla fördelar.

Ännu en sak. Staten har nu redan i vår lag gifvit religionslöse rätt till ingående af äktenskap, äfven om de icke visat sig ega nöjaktig kristendoms-kunskap eller hafva gått till nattvarden. De få ingå sådant inför borgerlig myndighet. Och dissenters få enligt lag ingå giltiga äktenskap inför sina prester och föreståndare. Man har medgifvit sådan rättighet mellan statskyrkans egna medlemmar och medlemmar af andra kyrkosamfund. Det återstår således endast ändring, då fråga är om äktenskap mellan medlemmar af statskyrkan. Men sådana ändringar, som synas billiga, vidtagas lämpligen af kyrkan, som sjelf bör få ändra sina lagar, och allra minst är det lämpligt att söka borttaga verkan af kyrkolag genom att intaga en förändring i en lag, som angår dissenters. Detta är mitt sista skäl mot förslaget. Det är visserligen ett formelt skäl, men det är af vigt. Det utgör ett hinder för frågans framgång. Man kan uttala sina sympatier i ena eller andra riktningen, men något bifall till motionen på denna basis kan icke ske. Det har därför väckt min undran, huru vida motionen framkommit af okunnighet om denna skilnad eller uppsåt. Derom vill jag emellertid icke tvista med herr Waldenström. Det är hans egen sak. Men att en teologie lektor, hvilken likasom jag innehar embete och tjänst för att undervisa den uppväxande ungdomen i kristendom, att han icke skulle veta, att det är skilnad mellan en paragraf i kyrkolagen och en paragraf i en förordning af civillags natur, det förundrar mig verkligen. Jag vill blott uttala detta; det må nu få stå för min räkning.

Huru jag ser saken, kan jag alltså icke annat än yrka bifall till utskottets betänkande.

Ang. formen
för äktenskaps
afslutande.

(Forts.)

Innan jag slutar, ber jag dock att få tillägga ännu en sak; det är bara en opinionsyttring, det också, och kan icke vara annat. Vill man verkligen hafva en ändring i de nuvarande förhållandena, låter detta sig efter min uppfattning mycket väl göra. Man kan nemligen taga bort icke blott vilkoret *nattvardsgång*, utan äfven vilkoret *nöjaktig kristendoms-kunskap* och låta kontrahenterna ändå få gå till presten för att få sitt äktenskap afslutadt. Den kyrkliga vigseln är nemligen icke bunden vid vare sig kristendoms-kunskap eller nattvardsgång, annat än derigenom att nu gällande lag så föreskrifver. Och det är något, som lätt kan ändras. Jag tror icke, att det vore nyttigt för samhället, om man finge två sorters äktenskap af olika anseende. Att upphäfva bestämmelsen om civiläktenskap, tror jag dock icke man kan tänka på. Men om den af mig antydda ändringen skedde, ser jag intet hinder för att de, som enligt motionärens uppfattning åstunda kyrklig vigsel, också verkligen skulle kunna få den. I sådant fall kunde också motionären få sin vilja fram i det fall, han med sin första motion åsyftar, ehuru med erkännande af det religiöst och kyrkligt berättigade i vigseln, hvilket man icke får förbise. Och den kyrkliga vigseln blefve, tror jag, fortfarande gällande sed.

Deremot kan jag icke gilla hans sätt och ord, då han så der föraktligt talar om kyrkan och dess ställning till äktenskapet. Ty detta är dock någonting, som egt bestånd i snart tvåtusen år — och det vet han lika bra som jag. Ty vi veta ju, att kyrkofäderna tala om huru de äldste kristne brukade begå nattvarden i sammanhang med vigseln, ofta på samma dag. Han vet sålunda, att denna anordning har höga anor för sig, och kan omöjligt komma fram med något sådant, som att det skulle vara en uppfinning eller nyhet i den svenska statskyrkan, ty det är det icke.

Herr P. Waldenström: Den siste talaren hemstälde, huru vida det kunde bero på okunnighet eller uppsåt, att jag framställt den motion, som nu är i fråga, och han förundrade sig öfver att jag, som borde veta bättre, och som var teologie lektor, icke hade reda på så enkla saker, som dem han framstälde o. s. v. Detta yttrande bad han dock måtte få stå för hans räkning. Jag skall ock låta det stå för hans räkning. Naturligtvis är jag i kunskaper herr Redelius ofantligt underlägsen och skall därför alldeles icke söka försvara min position vid sidan af hans.

Hvad för öfrigt sjelfva saken beträffar, ber jag att få påpeka för herrarne det märkvärdiga förhållande, som här eger rum. Ut i den nyss afslagna motionen har jag yrkat, att de, som vilja slippa kyrklig vigsel, måtte slippa den. — »Nehej! de skola ha' den!» — I den här motionen har jag yrkat, att de, som begära kyrklig vigsel, skola få den. — »Nehej! de få den icke!» Det kan vara presterligt och statskyrkligt, men inte är det kristligt.

Jag har icke, såsom herr Redelius menar, talat föraktligt om statskyrkan. Men herr Redelii anförande kunde verkligen förleda mig

Ang. formen att säga ett och annat ord, som jag sedan komme att ångra. Derför för äktenskaps slutar jag nu.

afslutande.

(Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Då jag inom lagutskottet instämt med dess vice ordförande i den reservation han afgifvit, så skall jag bedja att med några ord få uttala mina sympatier för ifrågavarande motion.

Om man ser efter i Riksdagens eller i kyrkomötets protokoll, så skall man finna, att motioner i liknande syfte åtskilliga gånger blifvit väckta så väl inom kyrkomötet som i riksdagen, ehuru de icke vunnit sådan framgång, att de blifvit bifallna. Vid 1888 års riksdag t. ex. väcktes en motion alldeles i samma syfte, som det förslag reservanterne nu framlagt, af en person, som numera icke tillhör denna kammare. Denna motion kom emellertid icke att behandlas inom lagutskottet, förrän derstädes förevarit till behandling en motion af en annan ledamot i kammaren, väckt i syfte, att hela kyrkolagen skulle omarbetas. Denna senare motion om hela kyrkolagens omarbetning vann båda kamrarnes bifall; och då lagutskottet först derefter kom att behandla den först omnämnda motionen, eller den, med hvilken reservanternas förslag nu öfverensstämmer, så kunde lagutskottet icke annat göra än hemställa om afslag derå, då ju Riksdagen redan förut uttalat sin önskan om hela kyrkolagens omarbetning. Lagutskottet uttalade emellertid sina sympatier för motionen och sade sig finna den behjertansvärd.

När frågan härom då förelåg till kammarens afgörande, sade herr Redelius, att han hade ganska stora sympatier för motionen. Derest icke den andra motionen om omarbetning af hela kyrkolagen förut blifvit bifallen, så hade han troligtvis yrkat bifall till denna, ty han sade, att den icke det ringaste kunde skada statskyrkan. Under dåvarande förhållanden var emellertid dess antagande alldeles omöjligt.

En med denna alldeles liknande motion väcktes vid kyrkomötet 1878 af herr biskop Beckman, hvilken man väl icke får beskylla för att vilja skada svenska statskyrkan. Jag skall taga mig friheten att uppläsa några få ord af hvad herr biskop Beckman i denna sin motion anförde, när jag tror, att detta skall vara mig ett mycket godt stöd, då jag kommer att yrka bifall till reservanternas förslag: »Så länge för tvenne kontrahenter, som båda tillhöra vår svenska kyrka och icke vilja eller kunna ur henne utgå, vigsel är den enda form, under hvilken de kunna knyta ett i borgerligt hänseende lagligt äktenskap, måste angelägenheten att vinna den kyrkliga vigningen vara ganska stor äfven hos dem, som eljest äro ligkiltiga, ja, obenägna för kristendom och kyrka. Det synes under sådana förhållanden i hög grad betänkligt att såsom vilkor för ifrågavarande kyrkliga befogenhet uppställa eller bibehålla en handling, hvilken i yttre mätto fordrar så liten uppoftning, att en lättsinnig eller samvetslös människa utan betänkande underkastar sig den, på samma gång som vådan af dess begående med ett ovärdigt sinnelag är enligt kyrkans uppfattning så stor, att den samvetsömme kan derifrån rygga tillbaka af skäl, som måste väcka det djupaste, innerligaste deltagande hos hvarje kristen, som sjelf har ett vaket samvete. Ett sådant vilkor synes mig icke böra bibehållas, så

vidt det icke påkallas af en i sakens natur liggande nödvändighet. Att en sådan nödvändighet här förefinnes, tror jag icke kunna ådaga-läggas. Till och med om åt sådana medlemmar af vår församling, hvilka enligt ifrågavarande lagrum icke äro berättigade att erhålla vigsel, skulle beredas tillfälle att på annat sätt ingå äktenskap, måste jag anse nattvardsbegående såsom villkor för vigsel ur kyrkans synpunkt opåkalladt och vid sådant förhållande olämpligt, såsom för individen medförande en frestelse till nattvardens missbruk, och å kyrkans sida måhända innebärande ett missbruk af denna heliga stiftelse.»

*Ang. formen
för äktenskaps-
afslutande.*

(Forts.)

Jag tror mig med fullt skäl kunna åberopa dessa biskop Beckmans ord såsom skäl för mitt yrkande om bifall till den reservation, som afgifvits af herr Lilienberg och i hvilken jag med flere instämt. Jag yrkar bifall till denna reservation.

Herr Sjögren: Det synes mig som om man borde göra sig något närmare reda för innebörden så väl af nu ifrågavarande motion som ock af den reservation, som af åtskillige ledamöter i lagutskottet blifvit afgifven.

Motionen förefaller vid första påseendet ganska oskyldig. Det ser ut, som om man ville komma till hjälp endast en eller annan samvetsöm människa, som, därför att svenska kyrkans nattvardsritual synes henne vara något strängt, har betänkligheter mot att inom svenska kyrkan anamma nattvarden. Det ser så ut; men motionen har verkligen, om man ser närmare till, ett vidsträcktare syfte. Hvar och en, som egnat någon uppmärksamhet åt våra kyrkliga förhållanden under de senaste åren, har sig väl bekant, att inom vår kyrka utbreder sig en separatistisk riktning, hvars utmärkande drag är, att dess anhängare, utan att öppet utträda ur svenska kyrkan, sammansluta sig till så kallade nattvardsföreningar. Medlemmarne af dessa föreningar söka i allmänhet sin religiösa uppbyggelse utanför kyrkan, och hvad som framför allt utmärker dem är, att de icke anse sig kunna inom svenska kyrkan begå den heliga nattvarden. De ha således uppsagt nattvardsgemenskapen med kyrkan.

Det är nu så, att om en medlem af en dylik nattvardsförening redan någon gång inom svenska kyrkan begått nattvarden, är han oförhindrad att der erhålla kyrklig vigsel. Har det icke skett, kan han visserligen icke erhålla kyrklig vigsel, men genom Kongl. Maj:ts förordning den 15 oktober 1880 är honom tillfälle beredt att inför borgerlig myndighet ingå fullt lagligt äktenskap. Nu säges i motionen, att mången, som icke vill begå nattvarden inom kyrkan, ändock kan sätta värde på kyrklig vigsel. Motionären påstår icke, att detta skulle grunda sig på något af vederbörande känt behof att blifva delaktiga af den särskilda välsignelse, som kyrkan har att med vigseln meddela, utan derpå, att mången ansåge civiläktenskapet såsom något mindre ärbart. Jag vågar nu hemställa till kammaren, huru vida det kan anses vara i sin ordning, att man skulle ålägga svenska kyrkan att för dessa separatister, som icke vilja inom kyrkan taga emot altarets sakrament och således i själfva verket icke vilja tillhöra henne och hvilka lagen just af sådan anledning tillstodt att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet, stå till tjänst med sin vigsel, endast för att bereda deras

Ang. formen för äktenskapsafslutande.
(Forts.)

äktenskap det utseende af ärbarhet, som det i deras ögon blott såsom civiläktenskap skulle sakna. Jag hemställer, huru vida det kan vara riktigt, huru vida det kan vara lämpligt, huru vida det kan vara värdigt att söka tvinga svenska kyrkan att så handla.

Jag tillåter mig yrka afslag å så väl motionen som den af flere ledamöter af lagutskottet afgifna reservationen samt bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundén: Hvad som särskildt föranlett mig att begära ordet, var ett yttrande af min värderade vän på kalmarbänken, då han talade om, att inom svenska statskyrkan ingen tvingas till att begå Herrans heliga nattvard. Jag vill gifva honom rätt deri på ett sätt, nemligen att det icke kommer någon och med våld eller med magtspråk för ett barn fram till nattvardsbordet för första gången. Men jag vill icke gifva honom rätt deri, att det icke skulle ligga något tvång uti *den* omständigheten, att hans eller hennes blifvande äktenskap är beroende af att en gång hafva begått Herrans heliga nattvard. Rörande den omständigheten tror jag för min enskilda del, att barnen hafva det medvetandet, att det finnes någon borgerlig rättighet, som dem förvägras derigenom, att de icke någon gång gått fram till nattvardsbordet. Den omständigheten gör, att det är så ytterst sällan någon konfirmand icke begår Herrans heliga nattvard. Då kan man väl fråga: är det något ondt i det, att dessa barn utaf sådant medvetande på sitt sätt halft tvingas fram? För min del vågar jag på grund af flerårig erfarenhet påstå, att det bestämdt för många barn är mycket menligt att under ett visst medvetande af ovärdighet vid nattvardsbegäendet likväl gå fram till Herrans bord. Och om reservanternas förslag ginge igenom och Kongl. Maj:t med anledning deraf framlade för kamrarna ett förslag till ändring i nu gällande lag och detta af Riksdagen antoges, så tror jag att denna lagförändring *icke* skulle blifva till ringaste men för kyrkan, men dock till fromma för de ganska många barn, som visserligen gerna vilja deltaga i konfirmandundervisningen och erhålla nödig och god kristendomskunskap, men som dock efter inhemtandet af denna kunskap icke anse sig vara i sådant tillstånd, att de för tillfället böra gå fram till nattvardsbordet.

Samme ärade representant på kalmarbänken talade om, att i den äldsta kyrkan det var vanligt, att nattvards begående och vigsel försiggingo samtidigt. Jag känner mycket väl det bruket i den äldsta kyrkan. Men jag vågar hemställa till den ärade representanten, om förhållandena nu äro sådana, som i den äldsta kyrkan, då det kanske gälde lifvet att stå som en kristen. Jag tror förhållandena äro vida annorlunda.

Jag skall för öfrigt bedja att få nämna, att jag på skilda orter sett det bruket vara ganska vanligt, att just trolofvade någon af söndagarne före deras vigsel tillsammans begått Herrans heliga nattvard eller också att de omedelbart efter vigseln begått densamma. Men jag vågar säga, att det i synnerligen många fall skett i det tillstånd och under de förhållanden, der det varit en stor fördel, att ifrågavarande kontrahenter icke lärt sig att kombinera nattvardsgång och vigsel.

Vidare ber jag att få påpeka, att hvarken här eller mig veter-
 ligen annorstädes blifvit gjordt något yrkande i den rigtning, som
 samma ärade representant befarade, eller att man först skulle taga
 bort nattvardsgången såsom vilkor för äktenskap och sedan inhemtandet
 af kristendomskunskap. Tvärt om synas reservanterna så väl inom ut-
 skottet som vid sista kyrkomötet mot det då fattade beslutet alla hafva
 varit ense derom, att inhemtandet af kristendomskunskap skulle vara
 obligatoriskt, på det att hvar och en sedermera skulle kunna fritt
 välja, huru vida han eller hon ville begå nattvarden eller icke; och
 samma mening torde bland vårt folk vara temligen allmän.

Ang. formen
 för äktenskaps
 afslutande.
 (Forts.)

Herr Redelius nämnde också, att den första nattvardsgången skulle
 vara af så stor betydelse för barnen såsom fyllmyndiga kyrkomedlem-
 mar, i ty att de fingo göra eget val och efter eget val gå fram till
 nattvardsbordet, under det att eljest deras myndighetsförklaring skulle,
 oberoende af eget val, bestå deri, att presten gaf dem vitsord om in-
 hemtad kristendomskunskap. Häremot vill jag påpeka, att, i och med
 det att barnet anmäler sig till inhemtande af den kristendomskunskap,
 som kyrkan vill meddela, det i sjelfva verket gjort ett visst val, och
 dess framtid beror således på samma gång utaf eget val som utaf det
 betyg, som vederbörande pastor kan komma att afgifva.

Här frågades slutligen utaf representanten från Lund, om svenska
 kyrkan skall stå till tjänst för dem, som inom kyrkan icke vilja begå
 nattvarden. Om nattvardsbruket vore någonting, som vore lämpligt
 för hvar och en människa, i hvilket tillstånd hon än befinner sig, så
 ville jag icke neka det berättigade i denna fråga. Men när vi allmänt
 veta, att så icke är förhållandet, utan att stiftaren af denna högvigtiga
 måltid framböll ett visst sinnestillstånd som vilkor för, att människan
 skall med välsignelse begå detta sakrament, och att hon riskerar i
 annat fall taga skada deraf, så synes det mig under sådana omständig-
 heter något vågadt, att yrka obligatorisk nattvardsgång såsom vilkor
 för äktenskap. Ty i och med det att konfirmanden anmäler sig hos
 pastor för erhållande af undervisning i kristendomskunskap, anser jag
 honom hafva visat det intresse för kristendomen, som gör att *det* lika
 väl kan berättiga till erhållande af kyrklig vigsel som den omständig-
 heten, att han utöfver konfirmandundervisningen begått nattvarden.

Jag ber därför att få förena mig med reservanterna i deras yr-
 kande, »att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t
 ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan
 ändring af gällande lagstiftning angående afslutande af äktenskap
 emellan medlemmar af svenska kyrkan, att vilkoret att hafva begått
 Herrans nattvard ersättes af att vara berättigad till konfirmation och
 nattvardsgång samt att emellan dem, som icke äro sålunda berättigade,
 äktenskap må afslutas inför borgerlig myndighet», och jag gör
 det så mycket tryggare, som jag vet, att jag vid detta yrkande har
 bakom mig ganska många af sista kyrkomötets ärade medlemmar.

Med herr Lundén förenade sig herrar *Bruse, Andersson* i Hassel-
 bol, *Olson* i Stensdalen, *Pehrsson* i Önnerud, *Olsson* i Ornakärr,
Truedsson och *Svensson* i Karlskrona.

Ang. formen
för äktenskaps-
afslutande.
(Forts.)

Herr Redelius: Det är alldeles riktigt hvad den siste äradetälaren nämnde om olikheten mellan kyrkans ställning nu och under den första kristna tiden. Detta bevisas också mer än väl af den diskussion, som nu pågår, och af de motioner, som nu behandlas. Ty dermed skulle näppeligen någon kommit fram, om ställningen varit enahanda nu, som den var under de två första århundradena efter Kristus. Men derom skall jag icke tvista, ty motionen handlar icke derom. Deremot handlas här om 15 kap. 11 § kyrkolagen, som innehåller det stadgandet, att ingen må trolofvas, »som icke kan Lutheri catechismum och hafver begått Herrans nattvard».

Man må hafva hvilket tycke som helst om lämpligheten af ett sådant stadgande i kyrkolagen. Men det står nu en gång der och man lär väl icke kunna på annat sätt få bort det derur än i den ordning, på hvilken kyrkolag stiftas. Deraf synes själfgifvet följa, att den, som vill ha bort stadgandet, må väcka motion derom i grundlagsenlig ordning. Nu motionerar motionären om ändring i kongl. förordningen den 15 oktober 1880, i hvilken bland annat säges: »Vill någon, som ej blifvit döpt eller som icke inom svenska kyrkan begått Herrans nattvard men icke heller tillhör främmande trossamfund, ingå äktenskap, må det afslutas inför borgerlig myndighet». Det är ett stadgande af civillagsnatur, och naturligtvis kan Riksdagen och Konungen förändra det stadgandet. Derom är icke tu tal. Men dermed är icke 11 § i 15 kap. kyrkolagen upphäfd, så att, om man väcker förslag om ändring i kongl. förordningen den 15 oktober 1880, har man icke dermed berört 11 § i 15 kap. kyrkolagen. Det var det jag bad att få fästa uppmärksamheten på.

Jag vill icke tvista med motionären om lärdom. Derom må han hafva hvilken åsigt som helst. Det är icke frågan om det nu.

Beträffande hvad herr Carl Persson nämnde om den der biskopen, så vågar jag tro och säga, att han och jag skulle i mångt och mycket komma öfverens om kyrkolagstiftningen och vill tillägga, att jag skulle vara mycket belåten, om jag, när jag slutat min nattvardsundervisning, kunde säga: »nu barn ha ni frihet att göra och låta som ni vilja i afseende på konfirmation och nattvardsgång. Ni skola veta, att ingen borgerlig rättighet är beroende af, om ni begå nattvarden eller ej».

Det vore mycket angenämt. Men det står icke i min magt att få det på det viset.

På anmärkningarna mot vår kyrkliga lagstiftning svarar jag, att jag är icke alldeles nöjd med vår kyrkolags natur. Det är uppenbart deraf, att jag varit med om att begära rättelse i kyrkolagen. Och i sådant hänseende önskar jag innerligen att gifva herr Carl Persson rätt, jag vill också medgifva, att det är olidligt, att kyrkliga saker i vissa stycken skola bero af den borgerliga lagstiftningen. Men det kan naturligtvis icke blifva ändradt genom att ändra ett sådant stadgande, som i denna motion afses. Det har jag förut sagt och det vill jag upprepa, och jag kan icke nog framhålla det, att hellre än att gå in på borttagandet af nattvardsgången *ensamt* som vilkor för ett kyrkligt äktenskap, hellre vill jag också hafva bort betyget om kristendomskunskap. Antingen skola *båda* bort eller båda kvarstå såsom

vilkor för kyrklig vigsel. Jag vill dock därför icke hafva bort kristendomsundervisningen; men det må vara en sak för sig, en sak af rent kyrklig natur.

*Ang. formen
för äktenskaps
afslutande.*

(Forts.)

Herr Nilsson i Rinkaby: Jag är förekommen af herr Redelius som sagt det mesta, som jag velat säga. Om motionären hade föreslagit en ändring i kyrkolagen, så tror jag att motionen hade fått stor tillslutning och kanske pluralitet inom lagutskottet. Detta har nu, som jag nämnde, herr Redelius redan framhållit, och jag inskränker mig därför att yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Lilienberg: Jag beklagar att jag icke kan följa herr Redelius i hans resonnement. Det föreföll mig, som om han ömsom var nöjd med herr Waldenströms motion och ömsom missnöjd med densamma, och så höll han sig så strängt vid det formella i saken. Reservanterna hafva ju ansett, att man icke bör göra det utan se till, att man åstadkommer den lagförändring, som kan anses önskvärd.

Jag har begärt ordet egentligen för att uttrycka min tacksamhet till representanten för Göteborg för det utförliga och utmärkta försvaret, som han i sitt anförande gifvit reservationen. Han har i detta anförande på ett på samma gång uttömmande och sakrikt sätt bemött herr Sjögren. Jag kan emellertid icke neka mig nöjet att citera ett i samma syfte afgifvet yttrande, som fäldes af en af de mera framstående ledamöterna af det sista kyrkomötet. Som herrarne behagade finna, grundar sig min reservation på en reservation, som anfördes vid senaste kyrkomötet mot ett betänkande i denna fråga af kyrkolagsutskottet. Denne reservant föreslog, att orden »hafver begått Herrans nattvard» borde utbytas mot »är berättigad till konfirmation och nattvardsgång». Vid behandlingen af detta betänkande yttrade sig en af kyrkomötets medlemmar sålunda: »Det är äfven sagdt, att ingenting skulle vinnas genom antagande af reservantens förslag. Enligt mitt förmenande är dock vinsten: 1:o den, att man *närmar sig till större sanning* i afseende på konfirmationsbekännelsen, i det man nemligen här åtminstone söker bereda större frihet åt dem, som af verklig öfvertygelse, eller hellre af bristande öfvertygelse, icke vilja aflägga denna bekännelse; 2:o att man söker så långt möjligt bevara något, som bidrager att närma menniskor till kyrkan, nemligen kärleken till den kyrkliga vigseln, och det synes mig vara en ganska nyttig sak. Låt vara att det är viktigt att inskräpa helgden äfven af det civila äktenskapet; men jag tror det vara minst lika viktigt att så mycket som möjligt vidmagthålla kärleken till den kyrkliga vigseln». Jag yrkar fortfarande bifall till reservanternas förslag.

Herr P. Waldenström: Det förundrar mig icke, att några nu ropa på proposition. Jag skulle sjelf vara böjd att göra detsamma. Men jag skall i alla fall be att få taga herrarnes tålmod i anspråk ännu en stund.

Herr Redelius sade, att den kyrkliga vigseln icke innebure annat än en välönskan och en välsignelse till dem, som skola ingå äktenskap, och att han icke alls funne någon betänklighet vid att uttala

Ang. formen en sådan välsignelse äfven öfver dem, som föraktade densamma. Men för äktenskaps afslutande. (Forts.) under sådana förhållanden och då herr Redelius är så liberal, så begriper jag icke, hvarför han skall vägra att uttala denna välsignelse öfver sådana, som begära att få den. Skall han icke kunna önska äfven dem välgång och välsigna dem lika väl som dem, som förakta hans välsignelse? Dock, jag förundrar mig egentligen icke öfver detta, ty hela detta statskyrkoväsen — ja, jag vill icke säga mer derom.

Herr Sjögren från Lund sade: Är det att begära eller är det värdigt kyrkan — jag mins ej, hvilket uttryck han använde — att kyrkan skall stå dem till tjänst, som uppsagt nattvardsgemenskapen med henne, samt förrätta vigsel åt dem? Ja, jag skall fråga: Är det då kyrkan värdigt att med sin välsignelse tvinga sig på sådana, som icke blott upphört att gå till nattvarden inom henne utan ock uttala det bittraste förakt både mot kyrkan och mot all lära om Gud, om ett lif efter detta o. s. v.? Men det finner herr Sjögren icke betänkligt eller ovärdigt. Kyrkan måste ha rätt att tvinga sig på dessa, därför att de i barndomen blifvit döpta och i ungdomen en gång begått Herrans nattvard! I min förra motion yrkade jag ju, att sådana som ville, skulle *slippa* den kyrkliga välsignelsen. Men denna kammare, som ibland brukar skälla på kyrkomötet, därför att det icke kommer ur fläcken med kyrkliga reformer, ansåg, att man icke borde befria dem derifrån.

Herr Sjögren talade om nattvardsföreningarna och tyckte, att det vore helt naturligt, att, när deras medlemmar uppsagt nattvardsgemenskapen med statskyrkan, så borde icke heller presterna stå dem till tjänst vid deras vigsel. Men huru förhåller det sig härmed? Jo, nittionio hundradelar af dem, som tillhöra nattvardsföreningar, äro i barndomen döpta och i ungdomen konfirmerade i svenska statskyrkan. Om nu dessa till och med *begära att slippa* presten, när de skola ingå äktenskap, så *måste* de hafva honom ändå. Presten skall tvinga sig på dem. Det må, enligt herr Sjögrens åsigt, vara värdigt eller ovärdigt kyrkan — men så skall det ske.

Men saken har ock en annan sida. Den har jag i motionen anført såsom bevekande skäl för hvad jag yrkat. I det kyrkliga nattvardsformuläret framhålles faran af en ovärdig nattvardsgång, och mången prest, som undervisar nattvardsbarn, varnar dem för att gå till nattvarden, derest de ej äro omvända. Det finnes ock barn, som taga deras varningar till hjertat, så att de icke gå fram. Hvad blir följden? Jo, om de sedan begära kyrklig välsignelse till sitt äktenskap, så få de den icke. Kunna herrarne finna någon rimlighet i detta?

Herr Redelius anmärkte, att jag föreslagit en förändring af civil-lag i ett stycke, der det skulle ske en förändring af kyrkolag. Ja, det kan nog delvis vara sant, och det hafva reservanterna också anmärkt. Huru vida de dock för sin aumärkning haft giltigt skäl, det lemna jag verkligen derhän. Ty i kyrkolagen står, att ingen skall trolofvas, »som icke kan Lutheri catechismum och hafver begått Herrans nattvard». Utan förändring i denna paragraf har emellertid Kongl. Maj:t genom en civil lag tillåtit, att den, som icke begått nattvarden, skall hafva rättighet att ingå äktenskap och trolofvas,

nemligen på den borgerliga vägen. Hvad jag yrkat, det strider icke alls mera mot kyrkolagen, än hvad som redan är bestämdt genom kongl. förordningen af den 15 oktober 1880, i hvilken jag endast velat hafva ett dertill hörande tillägg infördt. För öfrigt vill jag be herr Redelius läsa igenom reservanternas förslag. Det afser just att begära af Kongl. Maj:t förslag till förändring af här omtalade paragraf i kyrkolagen. Derjemte torde herr Redelius veta, att den grundlagsenliga behandlingen af kyrkolagsfrågor, som han talar om, är den, att Konung och Riksdag stifta kyrkolag. Det är icke kyrkomötet, som gör det. Kyrkomötet har blott rättighet att säga sitt veto emot Konung och Riksdag. Men det är allt. Rättigheten att *stifta* kyrkolag har aldrig tillkommit kyrkomötet, och jag hoppas, att den aldrig heller skall komma dit.

Herr Sjögren: Det är en beqväm taktik att, vid bemötandet af motståndares inkast, vända sig icke emot hvad som verkligen sagts utan emot något, som alldeles *icke* blifvit sagdt. Så har ene representeranten på geffbänken förfarit mot mig, då han påstått, att jag skulle hafva yttrat mig så, som om jag funne det alldeles i sin ordning att påtvinga dem kyrklig vigsel, som icke vilja hafva den. Något sådant har jag icke yttrat. Jag har blott yttrat mig mot den motion, som nu till behandling föreligger, och enligt hvilken personer, som icke inom kyrkan begått nattvarden, skulle berättigas till erhållande af kyrklig vigsel. Jag har dervid antydt, att det vore origtigt, olämpligt och ovärdigt att ålägga kyrkan att meddela dem vigsel, som i själfva verket uppsagt gemenskapen med henne, helst sedan staten tillstadt dylika personer, så vidt de aldrig inom kyrkan begått nattvarden, att inför borgerlig myndighet ingå äktenskap.

Herr talman! Jag har intet vidare att tillägga än att förnya mitt redan framställda yrkande.

Herr Larsson i Berga: Jag ber få yrka bifall till reservanternas förslag.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Herr talmannen gaf, i öfverensstämmelse med de yrkanden, som förekommit, propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å nämnda hemställan och bifall i stället till det yrkande, som innefattades i herr Lilienbergs vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Som votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller lagutskottets hemställan i 2:a punkten af utlåtandet n:o 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. formen för äktenskapsafslutande. Vinner nej, har kammaren, med afslag å utskottets nämnda hemställan, bifallit hvad herr Lilienberg hemställt i sin vid utlåtandet fogade reservation.
(Forts.)

Omröstningen utföll med 59 ja och 81 nej; och hade kammaren alltså beslutat i enlighet med nejpropositionens innehåll.

§ 6.

Slutligen föredrogs och bifölls Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8 (i samlingen n:o 24), i anledning af väckt motion om skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af kongl. brefvet den 10 september 1811, angående skyldighet för stamrotar inom Elfsborgs län att ensamme bekosta gärdsel och vedbrand åt soldaten samt mulbete åt hans kreatur.

§ 7.

Herr *J. Andersson* i Baggböle aflemnade en motion, n:o 231, om beviljande af anslag till inrättande af ett nytt provinsialläkaredistrikt inom Vesterbottens län.

Denna motion öfverlemnades till behandling af statsutskottet.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande och memorial:

n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående uppförande af ett kasernetablissemment i Jemtland för en artilleridivision; och

n:o 53, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa till regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel hörande frågor;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 44, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen och till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen för krigsmagten den 7 oktober 1881 än äfven väckta motioner om ändring i strafflagen; och

n:o 45, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 15 kap. 1 § rättegångsbalken; samt

Andra Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 30, i anledning af väckt motion angående skrivelse till Kongl. Maj:t i fråga om lagstiftningsåtgärder för hämmande af utbredningen i vårt land af de svårare ogräsarterna; och

n:o 31, i anledning af kammarens återremiss af utskottets utlåtande (n:o 4), angående väckt motion om ändring i gällande bestämmelser rörande reseersättning till utmätnings- och stämningsmän samt vittnen vid utmätningsmäns förrättningar.

Dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit tvenne gånger bordlagda.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 11,26 e. m.

In fidem

A. E. J. Johansson.
